

Ensamkommande ungdomars placering vid SiS särskilda ungdomshem

Placeringsmotiv, problembild och insatser

Malin Eriksson
Malin E. Wimelius
Mehdi Ghazinour
Mojgan Padyab

FORSKNINGSRAPPORT

ISBN 978-91-87053-77-1

Ensamkommande ungdomars placering vid SiS särskilda ungdomshem.

Placeringsmotiv, problembild och insatser

Nummer 2 år 2021

Publikationerna finns att beställa eller
ladda ner från SiS webbplats.
www.stat-inst.se

Publikationsseriens adress:
Statens institutionsstyrelse, SiS
Box 30224
104 25 Stockholm

Engelsk titel:
Institutional Care in Focus

Ensamkommande ungdomars placering vid SiS särskilda ungdomshem

Placeringsmotiv, problembild och insatser

Förord

Hela 68,5 miljoner människor befann sig i juni 2018 på flykt, något som saknade motstycke i vår samtidshistoria. Omkring 40 miljoner människor var internflyktingar; 25,4 miljoner flyktingar och drygt 3 miljoner människor asylsökanden. I den senare gruppen var omkring hälften under 18 år (UNHCR, 2018). Antalet ensamkommande asylsökande barn och ungdomar har också ökat kraftigt under senare år, en ökning som även märkts i Sverige. Flera myndigheter ansvarar för mottagandet av ensamkommande men kommunerna är centrala aktörer och ombesörjer bland annat boende och skolgång. En majoritet av de ensamkommande placeras enligt socialtjänstlagen (SoL) i olika former av Hem för vård och boende (HVB). Föreliggande rapport handlar emellertid om den grupp ensamkommande ungdomar som tvångsomhändertas enligt Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) och placeras på SiS särskilda ungdomshem, den grupp som socialtjänsten bedömer behöver vård och behandling i en annan form än den öppenvården kan erbjuda. Rapporten reser och besvarar frågor som bland annat har med motiv bakom sådana placeringar att göra.

Under arbetet med rapporten har vi mött ett stort antal människor – socialsekreterare, personal på särskilda ungdomshem och ungdomar – som generöst delat med sig av sina erfarenheter och synpunkter. För detta är vi mycket tacksamma! Medverkan i intervjuer och fokusgrupper har väsentligen bidragit till att utveckla mer systematisk kunskap om ensamkommande ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem. Till projektet har också en referensgrupp funnits knuten. I den har det ingått en utredare från SiS och två institutionschefer. Gruppen har kommenterat vårt arbete och kommit med konstruktiva förslag och konkret hjälp i flera avseenden – för detta är vi också väldigt tacksamma! Vi vill dessutom tacka professor Lena Lundgren vid Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet, för värdefulla synpunkter, samt universitetslektor Johanna Sundqvist vid Enheten för polisutbildning vid Umeå universitet för hjälp med kodning av journalmaterialet.

De forskare som ingått i det projekt som redovisas i den här rapporten är Mehdi Ghazinour, professor vid Enheten för polisutbildning (projektledare); Malin E. Wimelius, docent vid Statsvetenskapliga institutionen; Malin Eriksson, professor vid Institutionen för socialt arbete; samt Mojgan Padyab, docent vid Institutionen för socialt arbete, samtliga vid Umeå universitet. Forskarna har gemensamt ansvarat för projektets design och på olika sätt bidragit till materialinsamling, analys och slutsatser. Projektledaren, Mehdi Ghazinour, har exempelvis – i kraft av sin flerspråkighet – intervjuat ungdomar på särskilda ungdomshem. Mojgan Padyab har bidragit till forskningsöversikten samt ansvarat för bearbetning av data om användningen av särskilda befogenheter, medan Malin Eriksson och Malin E. Wimelius har intervjuat socialsekreterare, intervjuat olika

personalkategorier på särskilda ungdomshem, genomfört fokusgrupper samt analyserat intervju- och journalmaterial. Forskarna ansvarar gemensamt för innehållet i rapporten men det är framför allt de två sistnämnda som tillsammans med projektledaren har författat den.

Umeå, december 2020

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	6
Abstract	8
Inledning	10
Mottagande av ensamkommande barn och ungdomar i Sverige.....	10
Ensamkommandes placering vid SiS särskilda ungdomshem	11
Ensamkommandes livsvillkor, hälsa och eventuella vårdbehov	12
Betydelse av traumatiska livserfarenheter för ensamkommandes hälsa och eventuella vårdbehov	14
Syfte och frågeställningar	15
Teoretisk referensram	17
Traumatisk stress, sårbarhet och motståndskraft	17
Bacchis What's the problem approach	18
Metod och material	21
Intervjuer	21
Socialekreterare	21
SiS-personal.....	22
Ungdomar	24
Aidentifierade journaler	24
KIA-materialet	25
Analys av materialet	26
Etiska överväganden	27
Redovisning av resultat	29
Vilka placeringsmotiv framkommer i materialet?	30
Socialekreterarna ser SiS-placeringar som en sista utväg	31
SiS-personalen upplever att många placeringar är otydligt motiverade	33
Ungdomarna är medvetna om egen problematik men ifrågasätter inlåsning	35
Motiv för SiS-placeringar som framkommer i journalerna	37
Motstridiga bilder av ungdomarnas psykosociala problem	39
Enligt journalerna är placeringsmotiven oklara för flera ungdomar	40
Vilka problem avses lösas med en SiS-placering?	41
Socialekreterarnas uppfattning om problemen	42
SiS-personalens uppfattningar om problemen	43
Ungdomarnas syn på problemen	45

Problem som framkommer i journalerna	46
Vilka insatser genomförs under placeringen och hur uppfattas föreläggningarna för och betydelsen av dessa?	47
SiS-personalens beskrivning av de insatser som görs	47
SiS-personalens uppfattning om föreläggningarna för de insatser som görs	49
Insatser som dokumenteras i journalerna	50
Dokumentation om betydelsen av insatserna	52
Särskilda befogenheter och vård i enskildhet för ensamkommande och andra ungdomar	53
Diskussion och slutsatser	55
Hur uppfattar de olika aktörerna de motiv som ligger till grund för SiS-placering av ensamkommande ungdomar?	55
Vilka problemrepresentationer framträder hos de olika aktörerna?	57
Vilka insatser genomförs under placeringen och vilka föreläggningar finns för dessa insatser?	60
Särskilda befogenheter	62
Reflektioner kring forskningsdesign och metoder	63
Rekommendationer	64
Referenser	65

Sammanfattning

Under de senaste åren har antalet ensamkommande ungdomar som placeras på SiS särskilda ungdomshem ökat. Under 2017 var ungefär 33 procent av samtliga pojkar placerade på SiS ensamkommande. Detta kan delvis förstås mot bakgrund av den kraftiga ökningen av antalet ensamkommande barn och ungdomar som sökt asyl i Sverige fram till 2015. Forskning om ensamkommande barn och unga visar att denna grupp kan behöva insatser som underlättar självständighetsgörande i Sverige, samt att det hos vissa finns en utsatthet för psykisk ohälsa. Forskningen om tvångsvård av ensamkommande ungdomar är dock begränsad. Ensamkommande ungdomar är en ny och växande målgrupp hos SiS och väcker därför en rad nya utmaningar. SiS har i en egen kartläggning konstaterat att personal ibland uppfattar att ensamkommande ungdomar placeras på SiS på "vagare grunder än ungdomar som är uppvuxna i Sverige" (Kaunitz & Jakobs-son, 2014:9), att språkproblemen försvårar och att det kan vara svårt att utforma lämpliga insatser för dessa ungdomar.

Syftet med denna rapport är att bidra till ökad kunskap om på vilka grunder ensamkommande ungdomar placeras på SiS, hur placeringsinsatsen organiseras och om insatserna under placeringen skiljer sig jämfört med insatserna för andra placerade ungdomar. Rapporten fokuserar på följande forskningsfrågor: Vilka *motiv* ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS? Vilka *problem* avser en SiS-placering lösa? Finns det skillnader mellan hur olika aktörer uppfattar motiv och problem vid SiS-placering? Vilka *insatser* genomförs under placeringstiden och hur uppfattas dessa? Skiljer sig användningen av *särskilda befogenheter* för ensamkommande jämfört med andra placerade ungdomar?

Rapporten bygger på en analys av 40 kvalitativa intervjuer med SiS-personal, socialsekreterare och ensamkommande ungdomar placerade vid SiS, 25 avidentifierade journaler för ensamkommande ungdomar som var placerade vid något av SiS särskilda ungdomshem under 2015, samt data ur SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA). Data ur KIA är baserade på uppgifter från 2 398 ungdomar som var SiS-placerade under åren 2014–2016.

Resultaten visar att två övergripande och delvis motstridiga bilder framträder vad gäller motiv för placering av ensamkommande ungdomar på SiS. Å ena sidan finns uppfattningen att ensamkommande ungdomar har en komplex problematik vilket motiverar placering på SiS. Å andra sidan uppfattas en del av de ensamkommande på SiS som felplacerade eller placerade på för vaga grunder. När det gäller de problem en SiS-placering avser lösa är en vanlig uppfattning att den ska lösa problem som har med brist på struktur och ramar att göra, såväl som med kriminalitet, missbruk och annat socialt nedbrytande beteende. Dock framträder även uppfattningar om att det SiS-placeringar ska lösa egentligen handlar om kompetensbrist på HVB-hem eller "platsproblem" i

kommunerna. Många ensamkommande anses även vara traumatiserade och ha psykiatriska problem – i dessa fall anses SiS inte vara rätt placeringsinstans. De insatser som ges under placeringen handlar till stor del om att ge struktur, fasta ramar och upprätta en vardag, vilket SiS har goda förutsättningar att lyckas med inom ramen för den strukturerade tvångsvårdsmiljö som erbjuds. Insatser som avser att hjälpa ensamkommande ungdomar att "uppnå drogfrihet" eller "komma ifrån en kriminell livsstil" har dock sämre förutsättningar att lyckas inom SiS, då dessa insatser utformas med det svenska språket och "svenska bärande samhällsnormer" som grund. När det gäller användandet av särskilda befogenheter, visar våra resultat att dessa används i lägre utsträckning för ensamkommande jämfört med andra ungdomar. Med utgångspunkt i dessa resultat avslutas rapporten med en rad rekommendationer.

Abstract

The number of unaccompanied minors in Sweden, placed in SiS special youth homes has increased during the last years. In 2017, approximately 33% of all boys placed in such homes were unaccompanied. This could partly be understood in light of the huge increase in the number of asylum-seeking unaccompanied children in Sweden until 2015. Research on unaccompanied minors shows that this group may need initiatives that facilitate their independence in Sweden, and that some have a vulnerability for mental illness. However, research on compulsory care of unaccompanied minors is limited. Unaccompanied minors is a new and growing target group at SiS and thus raises new challenges. In an internal report, SiS has found that staff sometimes perceive unaccompanied minors being placed at SiS on “vaguer grounds than minors who grew up in Sweden” (Kaunitz & Jakobsson, 2014:9) our translation, that language barriers cause problems and that it can be difficult to design suitable interventions for these young individuals.

The purpose of this report is to contribute to increased knowledge about the motives on which unaccompanied minors are placed at SiS, how the placement is organized and whether the efforts during the placement differ compared with other placed youth. The report focuses on the following research questions: What motives underlie the placement of unaccompanied minors in SiS? What problems does a SiS placement intend to solve? Are there differences between how different actors perceive motives and problems in SiS placement? What interventions are made during the placement and how are these perceived? Does the use of restrictive actions for unaccompanied minors differ compared to other placed young people?

The report is based on an analysis of 40 qualitative interviews with SiS staff, social workers and unaccompanied minors placed at SiS, 25 de-identified records for unaccompanied minors who were placed at SiS in 2015, and data from SiS Client and Department Administrative System, KIA. The KIA data is based on data from 2,398 young people who were placed at SiS during the years 2014–2016.

The results show two overall and partly contradictory images regarding motives for the placement of unaccompanied minors at SiS. On the one hand, there is the perception that unaccompanied young people have complex problems, which justifies placement at SiS. On the other hand, some of the unaccompanied minors at SiS are perceived as being misplaced or placed on too vague grounds. Concerning what problems a SiS placement intends to solve, a common perception is that a SiS placement should solve problems that have to do with a lack of structure in life, as well as with crime, abuse and other socially degrading behaviour. However, there are also perceptions that a SiS placement actually is to solve a general lack of competence in municipal Homes for Care and Housing (HVB) or “placement problems” in the municipalities. Many unaccompanied

minors are also considered to be traumatized and having psychiatric problems – in these cases, SiS is not considered the right placement agency. The interventions given during the placement are mainly about providing structure, and establishing everyday life, which SiS has good conditions to succeed in within the framework of the compulsory care environment that they offer. Initiatives that aim to help unaccompanied young people to “become free from drugs” or “abandon a criminal lifestyle” have, however, worse conditions to succeed within SiS, as these initiatives are designed with the Swedish language and “Swedish basic societal norms” as a basis. Regarding the use of restrictive actions, our results show that these are used to a lesser extent for unaccompanied minors compared to other young people. Based on these results, the report concludes with a series of recommendations.

Inledning

Mottagande av ensamkommande barn och ungdomar i Sverige

Sveriges mottagande av ensamkommande asylsökande barn och ungdomar har sedan 2004 dokumenterats i Migrationsverkets statistik. Från 2004 fram till och med 2015 ökade antalet ensamkommande barn och ungdomar stadigt. Som mest, under 2015, sökte mer än 35 000 ensamkommande barn och ungdomar asyl i Sverige. Det totala antalet asylsökanden, inklusive ensamkommande barn och ungdomar, har därefter minskat som ett resultat av en mer restriktiv migrationspolitik samt inre och yttre gränskontroll i Europeiska Unionen (EU). I skarp kontrast till 2015 inkom under 2016 sammanlagt 2 199 asylansökningar från ensamkommande barn och ungdomar. Under 2017 och 2018 var antalet 1 336 respektive 944 stycken (Migrationsverket, 2019).

Ett ensamkommande barn är enligt UNHCR:s definition "a person who is under the age of eighteen, unless, under the law applicable to the child, majority is, attained earlier and who is separated from both parents and is not being cared for by an adult who by law or custom has responsibility to do so" (UNHCR, 1997: 1). Sveriges mottagande av ensamkommande barn och ungdomar regleras av svensk lagstiftning, EU-direktiv och internationella konventioner. Enligt UNHCR är det centralt att stater tar hänsyn till att dessa barn och ungdomar har särskilda skyddsbehov, därför bör hantering av deras ärenden ske skyndsamt och med utgångspunkt i barnkonventionen (UNHCR, 1997: 1–2). Flera olika aktörer har ansvar för att tillgodose ensamkommandes behov av stöd i Sverige, både under asyltiden och efter eventuellt uppehållstillstånd. Migrationsverket utreder och fattar beslut i asylärenden medan kommunerna ansvarar för själva mottagandet. Socialtjänsten placerar de flesta ensamkommande asylsökande barn och ungdomar i Hem för vård och boende, HVB-hem. Kommunen säkerställer även att överförmyndarnämnden utser en god man som ansvarar för frågor som rör kontakt med skolan, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och Migrationsverket samt för ekonomiska beslut. Utöver ansvarig socialsekreterare och god man finns flera ytterligare aktörer i barnens och ungdomarnas tillvaro. De ensamkommande ungdomar som bor på HVB-hem har oftast en utsedd kontaktperson i personalen, och om de är asylsökande är handläggare vid Migrationsverket viktiga personer liksom offentliga biträden som följer asylärendena. Om av- eller utvisningsbeslut har fattats involveras även svensk polis för att verkställa sådana, i de fall ett barn eller en ungdom motsätter sig detta och tvång måste användas. De senaste åren har ensamkommande ungdomar även kommit att bli en alltmer aktuell grupp vid Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem.

Ensamkommandes placering vid SiS särskilda ungdomshem

Av de barn och ungdomar som var placerade på något av SiS särskilda ungdomshem under år 2014 utgjorde ensamkommande ungdomar av båda könen totalt sett 10 procent (Statens institutionsstyrelse, 2015). Tre år senare, 2017, var var tredje pojke inom SiS ensamkommande (Statens institutionsstyrelse, 2015; Statens institutionsstyrelse, 2017: 17). Denna ökning är ett centralt motiv bakom den här rapporten och de frågor som ställs i den. Noteras bör att vi väljer att skriva om ensamkommande *ungdomar* i stället för barn. Vi gör det både eftersom den verksamhet som bedrivs på SiS särskilda ungdomshem inriktar sig på en målgrupp som beskrivs just som ungdomar och för att lagen om vård av unga (LVU) inte bara används på barn under 18 år utan i vissa fall också på ungdomar i åldrarna 18–20 år. Medelåldern hos de ungdomar som placeras på SiS särskilda ungdomshem är dock cirka 16 år (Statens institutionsstyrelse, 2019).¹

Statens institutionsstyrelse (SiS), är en statlig myndighet som sedan 1993 bedriver tvångsvård för ungdomar vid särskilda ungdomshem. Under 2019 fanns totalt 23 särskilda ungdomshem, och cirka 1 000 av de omkring 30 000 barn som årligen placeras för vård utanför hemmet, placeras vid SiS (Statens institutionsstyrelse, 2019). Inom den sociala barnvården är SiS ungdomsvård den mest ingripande åtgärden, eftersom institutionerna är låsta och/eller låsbara och vården får utföras med hjälp av särskilda tvångs-ingripande åtgärder om det behövs, det vill säga särskilda befogenheter (Kaunitz & Jakobsson, 2016: 43–44). De flesta ungdomar är placerade enligt barnvårdens tvångslagstiftning, Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Vissa ungdomar är dock dömda till sluten ungdomsvård och placeras då enligt Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Placering inom SiS är sällan det första alternativet utan har föregåtts av en rad både öppna insatser och placeringar. Det som föranleder tvångsvård är ofta omfattande psykosociala problem som till exempel våld, missbruk, utagerande eller kriminellt beteende. Det är socialtjänsten som beslutar om placering av barn och unga utanför hemmet, och innan en ungdom skrivs in för tvångsvård vid SiS-institution ska ungdomens behov ha utretts. Socialtjänsten lämnar sedan en begäran om tvångsvård till förvaltningsrätten, som i sin tur fattar beslut (Statens institutionsstyrelse, 2015). Om förvaltningsrättens beslut ej kan inväntas har socialnämnden möjlighet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande, men då ska detta beslut underställas förvaltningsrätten inom en vecka.

För att en tvångsplacering ska bli aktuell måste det alltid föreligga en risk för egen och/eller andras hälsa. Således handlar tvångsvård om ett omvårdnadsbehov hos den unge och ett skyddsbehov hos samhället, vilket också innebär att placering vid ett särskilt ungdomshem kan sägas vara ett mellanting mellan vård och straff (Kallenberg, 2016). Majoriteten (94 %) av de som placeras på SiS särskilda ungdomshem placeras på grund av det egna beteendet, i enlighet med 3 § LVU, det vill säga för att de lever ett

---

¹ Det bör också betonas att de ungdomar som den här rapporten handlar om inte är någon enhetlig grupp i relation till begreppen flykting eller asylsökande. I det empiriska materialet finns ungdomar vilkas asylansökningar avslagits, ungdomar som är asylsökande och väntar på besked, ungdomar som inte sökt asyl alls och ungdomar som beviljats uppehållstillstånd. Gemensamt för gruppen är att de av svenska myndigheter kategoriserats som ensamkommande enligt UNHCR:s definition.

destruktivt liv med exempelvis missbruk eller kriminalitet (Statens institutionsstyrelse, 2018; Enell, 2015: 15). Tre placeringstjänster erbjuds vid SiS: akut-, utrednings- och behandlingsplats, men majoriteten (75 %) av ungdomarna placeras på akutplatser (Kaunitz & Jakobsson, 2016: 44). De flesta ungdomar placeras akut vid SiS för att bryta ett destruktivt beteende (Statens institutionsstyrelse, 2019) och i litteraturen om tvångsplacerade ungdomar är begreppet "normbrytande beteende" vanligt förekommande (Andersson Vogel, 2012; Franzén, 2017). Ungdomarna har, genom sina destruktiva beteenden, brutit mot samhällets bärande normer och vården syftar därmed till att hjälpa dem att fungera inom ramen för de normer som gäller i det omgivande samhället (Andersson Vogel, 2012). Något som ytterligare förstärker att placering vid SiS befinner sig i "skärningspunkten mellan vård och straff" (Kallenberg, 2016: 20) är de särskilda tvångsinskränkande åtgärder som får användas vid behov. Dessa särskilda befogenheter är till exempel vård på låst avdelning, kroppsbesiktning och kroppsvisitationer, vård i enskildhet samt avskiljning (Statens institutionsstyrelse, 2016). Hur dessa får användas regleras i lag. Kartläggningar visar att de ungdomar som placeras vid SiS särskilda ungdomshem har en mycket problemtyngd livssituation, både jämfört med totalbefolkningen och jämfört med ungdomar som placeras i andra, öppnare vårdformer, vilket gör att SiS allmänt betraktas som en vårdform för de mest problemtyngda ungdomarna (Andersson Vogel, 2012; Ybrandt & Nordqvist, 2015).

Något som skiljer SiS-placeringar av ensamkommande ungdomar från placering av andra ungdomar, är att socialtjänsten inte i samma utsträckning känner till deras bakgrund (Statens institutionsstyrelse, 2015). I jämförelse med utredningar om andra ungdomar innebär sådan avsaknad av bakgrundsinformation och kunskap att de utredningar som kunnat göras generellt sett är mindre omfattande. Något som också skiljer placering av ensamkommande jämfört med placering av andra ungdomar är bristen på familj i Sverige, vilket gör att insatserna inte kan ske i samråd med anhöriga vilket annars anses vara en grund i den svenska "familje- och serviceorienterade" svenska barnvården (Enell, 2015: 12). SiS konstaterar i en egen mindre kartläggning att personal på ungdomshemmen ibland uppfattar att ensamkommande ungdomar placeras på låsta institutioner på "vagare grunder än ungdomar som är uppvuxna i Sverige"; att det förekommer uppfattningar bland personal om att vissa placeringar endast är en form av förvaring; att språkproblem kan leda till isolering och att personalen ibland har svårt att utforma lämpliga insatser för ungdomarna som ibland själva uppfattar att de sitter i fängelse (Kaunitz & Jakobsson, 2014: 9).

Forskning och kunskap om vilka omständigheter som ligger till grund för ökningen av antalet ensamkommande barn och ungdomar på SiS samt om hur placeringsinsatserna organiseras och vad de innehåller, har hitintills varit tämligen sporadisk. Detta är i sig inte förvånande då företeelsen är relativt ny, men denna kunskapsbrist utgör bakgrunden till det forskningsprojekt vars resultat redovisas i den här rapporten.

Ensamkommandes livsvillkor, hälsa och eventuella vårdbehov

Svensk och internationell forskning om ensamkommande flyktingbarn har visserligen vuxit under senare år men mycket återstår att göra, inte minst vad gäller frågor som rör tvångsvård. Den internationella såväl som den svenska forskningen om ensamkom-

mande barn fokuserar framför allt på tre områden: erfarenheter och hantering av trauma; tillämpningen av ett barnrättsligt perspektiv i mottagandet av ensamkommande barn, samt organisatoriska förutsättningar och utmaningar i mottagandet av ensamkommande (Stretmo, 2018). Ett växande område är också hur ensamkommande barn hanterar sina liv i det nya landet (Stretmo, 2018; Eriksson m.fl., 2018). Svensk forskning har även utvärderat lokalt mottagande (se t.ex. Höijer & Magnusson, 2008; Eriksson m.fl., 2014); och analyserat myndigheters bemötande och barns upplevelser av detta (se t.ex. Eriksson m.fl., 2010; Brunnberg m.fl., 2012; Rosenberg m.fl., 2012). Andra teman har rört av- och utvisningar (Ghazinour m.fl., 2014a; Ghazinour m.fl., 2014b och Ghazinour m.fl., 2015); skolgång (se t.ex. Wigg, 2008); övergångar mellan boendeformer, med fokus bland annat på HVB-personals förmåga att arbeta med barnens känsla av tillhörighet (Söderqvist m.fl., 2014; Wernesjö, 2015), samt uppföljning av hur barn och ungdomar som kommit till Sverige själva klarat sig vad gäller både utbildning och arbete (Çelikaksoy & Wadensjö, 2016).

De senaste årens kraftiga ökning av antalet ensamkommande barn i Sverige har föranlett en del kartläggningar av ensamkommandes livssituation, hälsa och eventuella vårdbehov. Stretmo (2018) konstaterar, i sin kunskapsöversikt om ensamkommande barns behov, att denna grupp kan behöva insatser som underlättar självständighetsgörande i det nya landet. Dessutom finns hos en del en utsatthet för psykisk ohälsa och dessa kan behöva behandlande insatser och stöd för att må bra på längre sikt. Socialstyrelsen betonar i sin kartläggning från 2013 behovet av stabila och stödjande vuxenkontakter för att främja den psykiska hälsan hos ensamkommande, men konstaterar att många ensamkommande ungdomar i praktiken är utlämnade att själva försöka hitta strategier för att må bra. I samma rapport konstateras att det av många skäl är svårt att remittera ensamkommande till BUP, varför ensamkommande barn och unga som har behov av psykiatrisk vård riskerar hamna i ett "behandlingsvakuum" (Socialstyrelsen, 2013; Socialstyrelsen, 2018). Socialstyrelsen (2013) understryker därför att det emotionella stödet i vardagen behöver bli bättre för ensamkommande, liksom tillgängligheten till psykiatriskt stöd för de som behöver detta. I en senare kartläggning från 2018 slår Socialstyrelsen fast att den psykiska ohälsan hos ensamkommande barn och unga är "utbredd", och att den försämrats de senaste åren i takt med att regelverket för asylsökande blivit mer restriktivt. En undersökning bland 51 kommuner i Sverige visade på 68 suicidförsök och tre fullbordade suicid bland ensamkommande ungdomar under åren 2016–2017 (Socialstyrelsen, 2018: 15). En kartläggning av självskadebeteende, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande visade också att tolv ensamkommande barn och unga tagit sitt liv bara under 2017, vilket är tio gånger högre jämfört med motsvarande population av Sveriges befolkning (Hagström, Hollander & Mittendorfer, 2018). Samma rapport lyfter även fram utsatthet för trauma, lång väntan på asylbesked, social marginalisering, diskriminering och alkohol- och droganvändning som riskfaktorer för gruppen ensamkommande ungdomar. För att minska effekterna av dessa riskfaktorer lyfter författarna bland annat fram betydelsen av screening av suicidrisk i klinisk miljö; skyddade miljöer samt trygga och stabila boenden; stabil skolgång; stödsamtal, samt socialt skyddsnät (Hagström m.fl., 2018). Stretmos (2018) kunskapsöversikt konstaterar likaså att ensamkommande behöver få såväl stöd i att upprätthålla kontakt med

familj och andra nära i hemlandet, som stöd i att utveckla nya sociala nätverk i det nya landet, för att kunna må bra.

Vad gäller studier specifikt om ensamkommande ungdomar i behov av tvångsvård finns i Sverige kartläggningar (under 2014 och 2015) gjorda av Statens institutionsstyrelse. I dessa visade utredarna Kaunitz och Jakobsson (2016) att problembilden var varierad men att "utagerande beteende, upprepade rymningar från andra placeringsformer, psykisk ohälsa t ex i form av självskadebeteende och/eller suicidförsök samt missbruk är vanligt förekommande" bland ensamkommande ungdomar placerade på särskilda ungdomshem (Kaunitz & Jakobsson, 2016: 43). Författarna identifierade språket som ett stort hinder i det dagliga arbetet på hemmen, det vill säga personal kan inte kommunicera med ungdomar på ett språk som dessa förstår, liksom samverkansproblem med socialtjänsten. Därtill visade intervjuer med SiS-personal att ungdomar med avvisningsbeslut var en särskilt svår grupp att arbeta med och behandla, i relation till myndighetens uppdrag. Utöver dessa kartläggningar har vi inte identifierat några systematiska studier av tvångsvård av ensamkommande barn och ungdomar i Sverige. Viss forskning finns dock om vuxna migranter och flyktingar. En dansk studie (Norredam m.fl., 2010) har till exempel visat att vuxna migranter och flyktingar "experienced higher rates of compulsory admissions" jämfört med personer födda i Danmark (Norredam m.fl., 2010: 143). Studien visade också att tvångsmedel gentemot de båda grupperna användes i högre utsträckning jämfört med personer födda i Danmark.

Betydelse av traumatiska livserfarenheter för ensamkommandes hälsa och eventuella vårdbehov

Studier som uppehållit sig vid vad flykt och traumatiska erfarenheter betyder för barns och ungdomars hälsa visar bland annat att separation från familj och hemland ofta utgör inledningen på en utdragen och osäker tid i livet. Under sin flykt utsätts många barn och ungdomar för traumatiska händelser och väl framme i ett nytt land kan lång tid gå innan de får beslut om asyl beviljas eller inte (Fazel m.fl., 2012). Befintliga studier visar också att traumatiska livserfarenheter, ibland i kombination med anpassning till det nya landet, kan kopplas till barnens och ungdomarnas psykiska hälsa. En lång och oviss väntan på asylbesked har visat sig kunna förvärra den psykiska ohälsan och bidra till uppgivenhet och frustration (Socialstyrelsen, 2013). Depression, självmordstankar, posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), psykosomatiska besvär samt missbruk är en del av den psykiska ohälsa som leder till allvarliga psykosociala problem (Fazel m.fl., 2012; Weaver & Roberts, 2010; Derluyn m.fl., 2004; Derluyn & Broekaert, 2008). Även om forskningen om psykisk ohälsa och alkohol- och drogmissbruk bland ensamkommande inte är särskilt omfattande, visar den en hög förekomst av båda hos ensamkommande barn och ungdomar (Seglem Oppedal & Raeder, 2014). Detta resultat kan enligt forskarna vara kopplat till såväl de kulturella som språkliga hinder som ensamkommande möter i sin vardag. Ghazinour, Eriksson och Wimelius föreslår att effekterna av tidigare livshändelser i kombination med en oviss asylprocess och nya krav i mottagarlandet kan benämnas i termer av en "asylsjukdom". Enligt författarna präglas ensamkommande ungdomars livsvillkor av vardagliga utmaningar, asylprocessen och tidigare trauman vilka kan försvåra en positiv utveckling hos dem (Ghazinour m.fl., 2019).

I sammanhanget är det dock viktigt att understryka att internationell forskning också visar att traumats inverkan på människan, oavsett ålder, inte bara behöver leda till posttraumatiskt stressyndrom utan även till *traumatic growth* eller på svenska "posttraumatisk utveckling". Det innebär följaktligen att vissa människor förmår hantera ett psykiskt trauma på sätt som leder till utveckling och positiv förändring i personligheten (Psykologa, 2014; Tedeschi & Calhoun, 2004). Intressant är därför att det i internationell forskning också framhålls att ensamkommande barn och ungdomar har en förmåga att, med hjälp av sina egna och andra resurser, resa sig upp igen och skapa en tillvaro i vilken de mår bra och känner tillförsikt inför framtiden. Några faktorer som visat sig spela särskilt stor roll därvidlag är ett tryggt boende, nya varaktiga relationer, stödjande nätverk, utbildning och vardagsrutiner (Kohli, 2011; Carlson m.fl., 2012). Till detta kan läggas kunskap och forskning om förvars effekter på barn och vuxna. Studier visar svåra psykiska effekter av att vara inlåst och vänta på besked om asyl eller på att av- eller utvisning ska verkställas (Freedman, 2009; Ryan m.fl., 2009; Tazreiter, 2010). Forskning visar också att barn tar skada av att befinna sig i förvarsmiljöer och att förekomsten av självskaadebetende bland asylsökande är hög (Tazreiter, 2010).

Givet vad som är känt om hur traumatiska livserfarenheter kan inverka på individens hälsa och utveckling, i kombination med vetskapen om att traumatiska livserfarenheter är relativt vanligt förekommande bland ensamkommande ungdomar, är en relevant fråga huruvida dessa erfarenheter leder till en psykosocial problematik som kan föranleda ett behov av tvångsvård vid SiS särskilda ungdomshem.

Syfte och frågeställningar

Rapportens övergripande syfte är att bidra till ökad kunskap om på vilka grunder ensamkommande ungdomar placeras på SiS särskilda ungdomshem, hur placeringsinsatsen organiseras och huruvida insatserna under placeringstiden skiljer sig jämfört med andra placerade ungdomar på SiS. Mer specifikt avser rapporten besvara följande forskningsfrågor:

- 1) Vilka *motiv* ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS särskilda ungdomshem?
- 2) Vilka *problem* avser en SiS-placering av ensamkommande ungdomar lösa?
- 3) Finns det skillnader mellan hur socialsekreterare, SiS-personal och ungdomarna själva uppfattar motiv och problem vid SiS-placering?
- 4) Vilka *insatser* genomförs under placeringstiden och hur uppfattas dessa av SiS-personal och ungdomarna själva?
- 5) Skiljer sig användningen av *särskilda befogenheter* samt avvikningar för ensamkommande jämfört med andra placerade ungdomar?

Rapporten, som bygger på intervjuer, aidentifierade journaler samt material från SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA), är upplagd på följande sätt: I kapitel två redovisar vi de teoretiska resonemang som legat till grund för hur vi analytiskt närmat oss och bearbetat det empiriska materialet. I kapitel tre beskriver vi de

metoder vi använt oss av för att besvara rapportens frågeställningar och i kapitel fyra följer en redovisning av resultat. I det femte och avslutande kapitlet förs en sammanhållen analytisk diskussion av resultaten; ett antal slutsatser dras och flera rekommendationer lämnas.

Teoretisk referensram

I det här kapitlet beskrivs de teoretiska utgångspunkter som analyserna av det empiriska materialet vilar på. Till att börja med diskuterar vi traumatiska livserfarenheter tillsammans med asylprocessen som två viktiga stressorer och hur sådana stressorer kan inverka på individens psykosociala livsvillkor. Vi använder dessa resonemang för att förstå i vilken utsträckning trauman och asylstressen kan utgöra motiv för ensamkommande ungdomars placeringar på särskilda ungdomshem och bidra till de problem som avses lösas med en SiS-placering. Det andra teoretiska perspektivet tar sin utgångspunkt i Bacchis (2012) *What's the problem approach* och hjälper oss att identifiera och analysera ytterligare placeringar och problem som placeringarna ska lösa.

Traumatisk stress, sårbarhet och motståndskraft

Den enklaste definitionen av stress har sin grund i den ungersk-kanadensiske forskaren Hans Seyles arbete: "Stress är organismens reaktion på obalans mellan belastningar som den utsätts för och de resurser den har för att hantera dessa" (Socialstyrelsen, 2003: 15). I traumlitteraturen görs en distinktion mellan stress och trauma. Medan stress ses som individens reaktion på händelser i vardagen, uppfattas trauma som en form av stress utöver det vanliga: en händelse som på ett chockartat sätt överväldigar individens biologiska och psykologiska responsystem.

Jämfört med vanliga livshändelser innebär således traumatiska händelser ett hot mot själva livet. Upplevelser av det slaget leder ofta till att människor känner sig makt- och hjälplösa (Andreasen, 1985; Emond, 1998). I dag finns det två dominerande och, i relation till varandra, kompletterande tankeskolor inom studier av traumatisk stress. Medan den ena har ett *patogent* förhållningssätt till trauma, har den andra ett *salutogent* sådant. Den patogena tankeskolan, *Stress-Vulnerability Model*, utgår från samspel mellan individens biologiska och psykologiska faktorer och respons till traumatisk stress som orsak till psykisk ohälsa. Den salutogena skolbildningen har i stället uppmärksammat individer som har livserfarenheter utöver det vanliga men som *inte* utvecklats psykiatriska sjukdomstillstånd. I det salutogena perspektivet betonas, utöver de biologiska och psykologiska faktorerna, även sociala och kulturella faktorer. Terr (1991) beskriver två typer av traumatiska erfarenheter hos flyktingbarn, typ I och typ II. Den första typen karaktäriseras av en *event stressor* och beskrivs som plötsliga och stressfulla engångslivshändelser. Den andra, typ II, karaktäriseras av en *process stressor*, vilken kopplas till händelser som pågått länge och funnits i barnens uppväxtmiljö, till exempel väpnade konflikter eller övergrepp av olika slag. När varje handling för att undvika stressoren är fruktlös uppstår traumatiska reaktioner, vilket innebär att människans

självförsvarssystem slutar att fungera. Dock bör det noteras att det finns samstämmighet i litteraturen om att reaktionen på, och konsekvenserna av, traumatisk stress i form av psykisk ohälsa är en normal krisreaktion på det onormala i den livshändelse som drabbar offren.

Sedan 1970-talet beskrivs i litteraturen att individer som behåller sitt psykiska välbefinnande trots extremt stressfulla livshändelser är personer som är "anpassningsbara", uthålliga mot negativa affekter, handlingsinriktade och kompromissbenägna. Senare forskning visar också att dessa individer har hopp, är självsäkra, kreativa och ser möjligheter när de konfronteras med sådana livshändelser (Richardson, 2002). I den vetenskapliga debatten om hur det kommer sig att vissa individer klarar sig bättre än andra igenom traumatiska livshändelser, går uppfattningarna dock isär vad gäller faktorerna motståndskraft och traumatisk utveckling. En uppfattning är att det handlar om individens förmåga att navigera igenom livets traumatiska erfarenheter medan en annan uppfattning är att det handlar om djupare nivåer av upplevelse av meningsfullhet i livet. Linney och Joseph (2004) menar att traumatisk utveckling sker när en individ, trots posttraumatiska konsekvenser av traumat, så småningom uppnår en personlig mognad som påverkar denne grundligt. Tedeschi (2018) har i sin forskning visat att ålder också kan vara en faktor; när man under ungdomsåren och det tidiga vuxenlivet bestämmer sin livsriktning, kan man även vara mer öppen för djupgående förändring och mognad på grund av trauma (Collier, 2016).

Bacchis What's the problem approach

Vi är inspirerade av Bacchis (2009) *What's the problem approach*, senare beskriven som "What's the problem represented to be approach (WPR)" (Bacchi 2012; Bacchi & Goodwin, 2016)². Därför använder vi några av de frågor hon formulerat för att möjliggöra analyser av den information som i intervjuer och journaler framträder kring placeringsmotiv och om de problem som placering vid SiS särskilda ungdomshem avser lösa.

Understrykas bör att Bacchis approach har utvecklats för policyanalys; den speglar följaktligen ett sätt att förhålla sig till hur en policy initieras och utvecklas. Centralt i detta förhållningssätt är att problem som politiker och myndigheter ska fatta beslut om inte är givna på förhand utan definieras som problem av aktörer som skapar olika sätt att förstå dem på. Ibland uppträder konkurrerande förståelser, eller det Bacchi kallar för *problemrepresentationer*; dessa uppstår för att verkligheten tolkas på olika sätt. Detta betyder, enligt Bacchi, att de problem som myndigheter ska hantera är ett resultat av maktrelationer och att problemen får sin tillblivelse genom olika uttolkare. Enligt Bacchi (2012) kan WPR-approachen analytiskt användas för att granska olika typer av policier genom att ställa följande sex frågor: 1) Vad är problemen som ska lösas med den aktuella policyn? 2) Vilka antaganden ligger till grund för dessa problemrepresentationer?

---

² Se också vår artikel "Are the problems and motives clear enough? A study on the placement of unaccompanied asylum-seeking minors at compulsory care institutions in Sweden", *Journal of Refugee Studies* (Ghazinour m.fl., 2020).

3) Hur har dessa problemrepresentationer uppkommit? 4) Vad lämnas oproblematiserat, finns det alternativa sätt att se på problemet? 5) Vilka effekter får de rådande problemrepresentationerna? 6) Hur och var har de rådande problemrepresentationerna skapats och behöver dessa ifrågasättas och förändras?

Vi genomför inte en policyanalys men betraktar Bacchis approach som analytisk inspiration och menar att några av de frågor hon formulerat hjälper oss att analysera vårt material. Den första av Bacchis frågor (2012) rör vad det är för problem som ska lösas med en aktuell policy. Vi frågar i stället vårt material vad det är för problem som en SiS-placering ska lösa. LVU-kriterierna ligger visserligen till grund för omhändertagandet men detta utesluter inte förekomsten av olika problemrepresentationer. De av Bacchis övriga frågor vi inspirerats av rör vilka antaganden som ligger till grund för problemrepresentationerna: vilka effekter rådande problemrepresentationer får och vad som eventuellt lämnas oproblematiserat. För oss är det således centralt att identifiera antaganden bakom de problemrepresentationer som lett till att SiS-placering ses som en lösning och att identifiera eventuella konkurrerande representationer: att spåra effekter och att ringa in och diskutera det som möjligen lämnas oproblematiserat i relation till ungdomarnas placeringar. Vi vill emellertid understryka att Bacchi arbetar i en diskursanalytisk tradition inspirerad av foucauldiansk syn på makt och språk, det är därför viktigt att åter framhålla att vi i den här rapporten har inspirerats av frågorna som analysverktyg och att vi inte, vare sig teoretiskt eller metodologiskt, arbetar diskursanalytiskt.

Vårt material ingår i de olika professionella och policyrelaterade kontexter som utgörs av de uppdrag socialtjänsten och SiS har och av den lagstiftning som formellt styr placeringarna. I enlighet med socialtjänstlagen såväl som LVU, utreder och ansöker ansvarig socialsekreterare om vård, varefter beslut fattas av förvaltningsdomstolen. Personalen på SiS ska säkerställa att socialtjänstens och/eller domstolens beslut verkställs. Det är den placerande kommunen som finansierar vården vid SiS särskilda ungdomshem³ genom de vårdavgifter de betalar, vilket också innebär att ansvarig socialtjänst är en uppdragsbeställare. SiS-personalen har inte mandat att fatta beslut om placeringens inledning eller avslutning, de har i stället att verkställa det beslut som andra myndigheter fattar. Verkställigheten, det vill säga placeringen och uppdraget, regleras ytterst av aktuella lagar (socialtjänstlagen, LVU och LSU) och SiS uppdrag beskrivs som: "att ge ungdomar bättre förutsättningar för ett socialt fungerande liv utan missbruk och kriminalitet, och genom samverkan med andra myndigheter och övriga aktörer verka för att ungdomarna får en sammanhållen vård" (Statens institutionsstyrelse, 2019: 2). Hur uppdraget genomförs i praktiken kan däremot skilja sig åt mellan olika ungdomshem, då dessa kan ha olika profiler och använda sig av olika behandlingsmetoder och tekniker (t.ex. gruppbehandling; Aggression Replacement Training, ART; motiverande samtal eller tolvstegsbehandling).

De olika kontexter som grovt skisseras ovan och som SiS-personal respektive socialsekreterare befinner sig i, inverkar rimligen på aktörernas problemrepresentationer, men vårt syfte är inte att undersöka och analysera dessa kontexter *per se*. Vår ambition

---

3 Vid placering av asylsökande ungdomar kan dock vården finansieras av Migrationsverket.

är inte att förklara eventuella skillnader mellan aktörskategorierna utan att, som angavs i samband med att syftet presenterades, undersöka och analysera uppgivna *motiv* som ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS särskilda ungdomshem, de *problem* som en SiS-placering avser lösa, *likheter och skillnader* i uppfattningar mellan aktörer beträffande motiv och problem samt vilka *insatser* som genomförs på ungdomshemmen och hur deras betydelse och förutsättningar uppfattas.

I rapportens avslutande kapitel återkommer vi till de av Bacchi inspirerade frågorna och diskuterar hur våra resultat kan förstås utifrån dem. I den diskussionen använder vi också stress- och traumlitteraturen. I analytisk bemärkelse tänker vi på följande sätt: Asylprocessen i kombination med andra livserfarenheter och utmaningar i den svenska vardagen spelar rimligen roll för i vilken utsträckning ungdomarna är mottagliga för de insatser som görs på de särskilda ungdomshemmen. Deras bakgrund och erfarenheter kan också tolkas på sätt som ger upphov till olika problemrepresentationer. Att tolka bakgrund och livserfarenheter som varande av traumatisk karaktär skapar med andra ord en föreställningsvärld som utvecklas till problemrepresentationer. Medan en del personal kan tolka ungdomarnas verklighet utifrån en sårbarhetsmodell, kan andra tolka deras verklighet utifrån ett motståndskraftsperspektiv. Till saken hör även att de placerade ungdomarna också gör egna tolkningar av verkligheten före och under placeringen. Det är i detta komplexa samspel som Bacchis fråga, om *vilka effekter de rådande problemrepresentationerna får*, blir central.

Vi vill betona att vi inte vet om traumatiska erfarenheter ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS men däremot menar vi att ungdomarnas bakgrund, med eller utan traumatiska erfarenheter, spelar roll för personalens bedömningar och bemötande och de insatser som sätts in.

Metod och material

För att besvara rapportens frågeställningar har flera olika datainsamlings- och analysmetoder använts. Projektet har således haft en mixad metoddesign där kvalitativa och kvantitativa metoder har kombinerats, vilket är särskilt värdefullt och användbart i undersökningar av komplexa situationer (Östlund m.fl., 2011). Merparten av det insamlade datamaterialet – intervjuer, fokusgrupper och journaldata – har varit av kvalitativ natur, medan KIA-data är kvantitativt till sin karaktär. Mixad metod innebär förenklat att olika former av data samlas in med hjälp av flera olika metoder, och att de olika datamaterialen integreras i någon del av forskningsprocessen för att kunna besvara de övergripande forskningsfrågorna (Östlund m.fl., 2011).

Totalt genomfördes 40 kvalitativa intervjuer med socialsekreterare, SiS-personal och ungdomar. Samtliga intervjuer byggdes upp kring tematiska (utifrån frågeställningarna) och teoretiskt informerade intervjuguider som innehöll liknande teman men anpassades efter respektive aktörskategori. Intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebär att de övergripande frågorna var förbestämda men lämnade utrymme för spontana uppföljningsfrågor beroende på vad informanten berättade om (Dahlgren m.fl., 2004). Därtill genomfördes tre fokusgrupper med behandlingsassistenter för att få mer kunskap om normer och attityder bland SiS-personal beträffande placering av ensamkommande vid SiS särskilda ungdomshem. Fokusgrupper som datainsamlingsmetod är särskilt användbara för att få information om attityder och normer på gruppnivå, då en fokuserad gruppdiskussion i sig kan främja medvetandegörande, samt reflektioner kring existerande normer och attityder (Dahlgren m.fl., 2004). För att få kompletterande bilder av motiv till placering, problembakgrund samt de insatser som genomförs under placering, granskades även 25 journaler från ungdomar som varit placerade vid SiS särskilda ungdomshem under 2015. Information om 2 398 ungdomar ur SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA) användes också för att analysera huruvida användandet av särskilda befogenheter skiljer sig åt mellan ensamkommande och andra ungdomar. I det här kapitlet beskriver vi i detalj urval, datainsamlingsmetoder och hur de olika datamaterialen har analyserats.

Intervjuer

Socialsekreterare

Nio socialsekreterare intervjuades med syftet att få fördjupad kunskap om socialtjänstens bedömningar och överväganden i ärenden där de beslutar sig för att ansöka om SiS-placering för ensamkommande ungdomar. Intervjupersoner valdes på basis av erfarenhet och geografi. För närvarande bedrivs forskning om tvångsvård av

ensamkommande ungdomar också från Stockholms universitet. Fokus för den forskningen ligger på storstadsområden i södra Sverige i vilka bland andra socialsekreterare intervjuas. För att komplettera bilden och levandegöra flera olika erfarenheter, valde vi att i den här studien ta kontakt med länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland för att få information om vilka kommuner som ansökt om SiS-placeringar under en tolv månadersperiod (1 mars 2015–1 mars 2016). Därefter tog vi kontakt med socialchefer eller enhetschefer i placerande kommuner i syfte att informera om projektet och be om deras hjälp att vidarebefordra en förfrågan om intervju till aktuella socialsekreterare. Till förfrågan bifogades också ett informationsbrev. Responserna var emellertid blandade. Från några kommuner kom snabba och entusiastiska svar, från andra fick vi veta att placerande socialsekreterare inte längre arbetade kvar och från åter andra kom inga svar alls, inte heller efter upprepade kontaktförsök. Efter det att sju intervjuer hade genomförts tog vi också kontakt med kommuner i Jämtlands län, och ytterligare två intervjuer genomfördes.

Som framgår ovan var det inte frågan om något representativt urval, ett sådant var å andra sidan inte målet och knappast heller möjligt i praktiken. Det bör snarare framhållas att de socialsekreterare som valde att låta sig intervjuas sannolikt inte är typiska för gruppen socialsekreterare som ansöker om placering av ensamkommande ungdomar på SiS särskilda ungdomshem – åtminstone inte sett till den grupp som SiS-personalen i våra intervjuer beskriver att de möter. Kontrasten mellan det engagemang de beskriver och den bild som SiS-personal i vårt material i många fall har av socialsekreterare är nämligen stor. Vi valde att avbryta försöken att rekrytera ytterligare intervjupersoner i gruppen socialsekreterare när vi började känna igen vissa mönster i svaren, och när det var uppenbart att intresset för att delta helt enkelt inte förelåg på de socialtjänster vi vände oss till. Sammantaget innebär detta att resultaten måste tolkas med viss försiktighet, att de med fördel kan jämföras med resultat från andra projekt och att det finns utrymme för fortsatt forskning i just det här avseendet.

Intervjuerna varierade i längd, från omkring 45 minuter till en och en halv timme. På grund av långa geografiska avstånd kombinerades telefonintervjuer med intervjuer som ägde rum på socialsekreterarnas tjänsterum (eller liknande). Tillvägagångssättet bedöms inte ha påverkat resultatet.

SiS-personal

Till projektet bjöd vi in personal vid två särskilda ungdomshem med erfarenhet av att ta emot ensamkommande ungdomar. Båda institutionerna, som återfinns i olika delar av landet och som delvis har olika profiler, tackade ja. Urvalet av särskilda ungdomshem gjordes på grundval av uppgifter från SiS om vilka institutioner som har mest erfarenhet av att ta emot ensamkommande ungdomar.

Samtliga sju avdelningsföreståndare samt de båda berörda institutionscheferna intervjuades för att få ett ledningsperspektiv på motiv till placering av ensamkommande ungdomar vid SiS särskilda ungdomshem, vilka behov av insatser som finns och vilka insatser som faktiskt genomförs vid SiS särskilda ungdomshem. Detta innebär att vi fick en bred inblick i den verksamhet som bedrivs vid dessa institutioner, vid såväl

akut- som utrednings- och behandlingsavdelningar. Intervjuerna genomfördes under ordinarie arbetstid i ett konferensrum vid de berörda institutionerna och tog cirka en till en och en halv timme. Informanterna hade överlag lång erfarenhet av att arbeta vid SiS särskilda ungdomshem, några så länge som 30 år, endast ett fåtal hade varit anställda vid SiS under bara något år. Institutionscheferna och avdelningsföreståndarna hade en varierad bakgrund, både i fråga om utbildning och yrkeserfarenhet. Jämfört med behandlingsassistenter hade avdelningsföreståndare och institutionschefer generellt längre yrkeserfarenhet inom SiS samt en högre utbildningsbakgrund.

Individuella intervjuer med totalt sju behandlingsassistenter genomfördes vid den ena institutionen. Syftet med dessa intervjuer var att få fördjupad insikt om hur de som arbetar närmast de placerade ungdomarna på en daglig basis uppfattar de motiv och grunder som finns för placering av ensamkommande på särskilda ungdomshem, och vilka erfarenheter och uppfattningar de har av att arbeta med ensamkommande. Urvalet av behandlingsassistenter gick via berörda institutionschefer och avdelningsföreståndare, och dessa var även behjälpliga med att samordna tider för intervjuer och diskussioner. Urvalet styrdes delvis av vilken personal som var i tjänst vid tillfället för intervju/diskussion, men vi lyckades ändå intervjuar behandlingsassistenter med olika bakgrund och erfarenheter, vilket var en uttalad ambition. De som intervjuades representerade både akut-, utrednings- och behandlingsavdelningar, hade arbetat inom SiS ungdomsvård mellan ett och 16 år, och hade olika yrkes- och utbildningsbakgrunder. Både män och kvinnor var representerade och flera informanter var födda och uppvuxna i andra länder än Sverige. Intervjuerna tog ungefär en och en halv timme och genomfördes i ett avskilt samtalsrum vid berörd institution under informantens ordinarie arbetstid.

Eftersom behandlingsassistenter är den största yrkesgruppen som möter ensamkommande vid SiS särskilda ungdomshem ville vi få en utförlig bild av deras erfarenheter. Den kunskap som erhållits ur intervjuer med behandlingsassistenter vid den ena institutionen, fördjupades med hjälp av fokusgruppsintervjuer med totalt 20 behandlingsassistenter vid den andra institutionen. Fokusgruppsdeltagarna representerade både akut-, utrednings- och behandlingsavdelningar. I två av fokusgrupperna deltog både män och kvinnor i olika åldrar, medan enbart kvinnor deltog i den tredje fokusgruppen, i syfte att underlätta en diskussion om huruvida det finns särskilda utmaningar i att jobba på SiS som kvinna (något som indikerats i tidigare intervjuer). Fokusgrupperna var upplagda som en diskussion kring ett antal påståenden om ensamkommandes placering vid SiS särskilda ungdomshem. Dessa påståenden var konstruerade baserat på information och uppfattningar som framkommit i de tidigare individuella intervjuerna med behandlingsassistenter, och handlade både om ensamkommande ungdomar och om vad som behövs i termer av kvalifikationer och kompetenser för att arbeta med den målgruppen, till exempel "Ensamkommande har generellt mindre allvarliga problem med droger och kriminalitet än andra ungdomar som placeras på SiS" och "Ensamkommande bär med sig traumatiska erfarenheter som kräver särskild behandling". Detta tillvägagångssätt möjliggjorde således att vi kunde undersöka om den information som erhållits från de individuella intervjuerna vid den

ena institutionen var giltig också bland behandlingsassistenter vid den andra institutionen. Inledningsvis fick varje deltagare fylla i ett formulär där de individuellt fick ta ställning till dessa påståenden. Formulärsvaran sammanställdes därefter och den efterföljande diskussionen fokuserade på hur deltagarna tänkt kring att kryssa "Instämmer" eller "Instämmer inte" i relation till de olika påståendena, och huruvida samstämmighet rådde inom gruppen eller inte. Fokusgrupperna tog mellan en och en halv och två timmar och genomfördes i ett konferensrum vid institutionen under ordinarie arbetstid.

Tre skolpersonal vid de medverkande institutionerna intervjuades också, då det i intervjuer med annan institutionspersonal framkom att skolan var en viktig och integrerad del av placeringsinsatsen. Två lärare och en skolledare intervjuades individuellt; lärarna intervjuades per telefon, skolledaren på vederbörandes arbetsplats.

Ungdomar

Intervjuer med tolv SiS-placerade ensamkommande ungdomar (med och utan uppehållstillstånd) genomfördes under våren och hösten 2017 vid de medverkande institutionerna. Den yngsta intervjuade ungdomen var 15 år gammal och den äldsta 18 år gammal, endast en ungdom kom från Nordafrika, resten av de intervjuade ungdomarna kom från Mellanöstern. Samtliga ungdomar var pojkar. Institutionscheferna kontaktades och genom ansvarig lärare eller avdelningsföreståndare tillfrågades ensamkommande ungdomar om de var intresserade av att delta i en intervju. Vi vet inte hur många ungdomar som tillfrågades totalt, men tolv ungdomar tackade ja till att bli intervjuade. Intervjuerna ägde rum i olika byggnader med hög säkerhet beroende på ungdomarnas hälsotillstånd och domskäl. Intervjuerna varade mellan 25 och 45 minuter. Ingen av ungdomarna samtyckte till inspelning, därför togs noggranna anteckningar i stället. Tolk erbjöds men ingen av ungdomarna tackade ja till detta. Intervjuerna hölls på svenska i sju fall. Fyra av intervjuerna höll på persiska, men eftersom den intervjuande forskaren är flerspråkig (farsi, svenska och engelska) kunde materialet översättas till svenska. En intervju hölls på engelska.

Intervjufrågorna handlade om insikten om egna problem, hur det kom sig att de hamnat på särskilt ungdomshem och hur de upplevde tiden där. Intervjuns avslutande del handlade om tiden efter SiS och i vilken utsträckning ungdomarna visste vad som skulle hända efter utskrivning. Ungdomarnas svar på frågorna antecknades noggrant vid intervjutillfällena, anteckningarna sammanställdes och analyserades sedan.

Avidentifierade journaler

Forskargruppen fick efter ansökan och tillstånd från SiS möjlighet att analysera 25 avidentifierade journaler. Utdrag ur SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA) samt avidentifiering av journalerna ombesörjdes av FoU-enheten vid SiS huvudkontor i Stockholm. Urvalet av journaler gjordes enligt följande kriterier:

- Ungdomarna ska ha varit inskrivna och utskrivna under 2015 och vårdats enligt LVU.

- Ungdomarna ska ha varit placerade i minst tre veckor.
- Ungdomarna ska vara 16 år eller äldre vid utskrivning (en del var yngre vid intag).
- Data för både flickor och pojkar (fyra respektive 21).
- Ungdomarnas ursprungsländer ska representera de största "sändarländerna".

Samtliga journaler innehöll information om in- och utskrivningsdatum, socialtjänstens platsansökan med en kort beskrivning av ungdomens problematik och behov, samt dagliga journalanteckningar skrivna av behandlingspersonal vid ungdomshemmen. I vissa, men långt ifrån alla, journaler fanns även kopior från förvaltningsrättens dom, LVU-utredningen, det specifika uppdraget från placerande socialtjänst, utlåtanden från läkare och psykologer samt ADAD-inskrivningsmaterial med. Bedömningsinstrumentet ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis) fanns till exempel med i 13 av de 25 genomgångna journalerna. I de fall LVU-utredningen fanns med var den jämförelsevis kortfattad, något som indikerar att ungdomens bakgrund och historik var relativt okänd även för ansvarig socialsekreterare. Det journalmaterial som används i denna rapport är därför framför allt baserat på journalanteckningar (daganteckningar och veckosammanfattningar) skrivna av behandlingspersonal. Dessa gav en god bild av de insatser som genomförs under placeringstiden, ungdomens problematik och placeringsbehov, samt eventuella erfarenheter av traumatiska händelser hos ungdomen. Tilläggas bör dock att inte alla typer av insatser dokumenteras i journalerna. Psykologsamtal och medicinsk vård journalförs i ett annat system som vi inte haft tillgång till.

Journalerna är hämtade från tolv särskilda ungdomshem i olika delar av landet. I materialet har vi fått ta del av omfattande information om fyra tjejer och 21 killar från nio olika länder på två kontinenter och med olika långa vistelsetider på ungdomshemmen: från 23 till 249 dagar. Journaldata gav således en god inblick i placering av ensamkommande ungdomar vid flera olika särskilda ungdomshem och kompletterade därför på ett mycket bra sätt våra intervjudata med personal och ungdomar vid två utvalda institutioner. Kombinationen av intervju- och journaldata för att förstå motiv, problematik och insatser ökade på så sätt datamaterialets – och resultatens – giltighet och trovärdighet. De 25 ungdomarna vars journaler vi granskat uppvisar visserligen en del likheter men också betydande skillnader vad gäller exempelvis tid i Sverige före placering på särskilt ungdomshem, huruvida man har uppehållstillstånd eller inte samt förmåga att tala och förstå svenska.

KIA-materialet

Forskargruppen fick efter ansökan från SiS tillgång till data från SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA) för samtliga ungdomar som varit placerade vid SiS särskilda ungdomshem under perioden 1 januari 2014–30 juni 2016. Syftet var att kunna identifiera eventuella skillnader i användandet av särskilda befogenheter, samt i avvikningar mellan ensamkommande och andra ungdomar placerade vid SiS särskilda ungdomshem. Totalt erhöles data för 2 398 ungdomar, varav 423 (17,5 %) ensamkommande, med information om följande: in- och utskrivningsdatum, lagrum för placering och beslut om särskilda befogenheter.

Data för beslut om varje särskild befogenhet samt avvikningar hämtades ur KIA. Särskilda befogenheter består av: avskiljning (antal gånger, längd i dagar); vård i enskildhet, omhändertagande av egendom; kroppsvisitation; ytlig kroppsbesiktning; blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov samt vård på låsbar enhet. Datum för varje placering och avvikning användes för att skapa variabler om upprepade SiS-placeringar och antal avvikningar.

Analys av materialet

Det omfattande datamaterialet har analyserats tematiskt utifrån projektets frågeställningar. Tematisk analys kan beskrivas som en metod för "identifying, analysing and reporting patterns (themes) within data" (Braun & Clarke, 2006: 79). Dessa mönster eller teman kan vara mer eller mindre förutbestämda, det vill sägas styras av en induktiv (när teman identifieras utifrån data) eller deduktiv (när teman är förbestämda) ansats. Våra forskningsfrågor utgjorde den ram vi utgick ifrån i vårt material, det vill säga datamaterialet sammanfattades och strukturerades inledningsvis och grovt utifrån våra forskningsfrågor. Utöver detta har vi dock också varit öppna för nya, icke förutsedda mönster inom de övergripande teman som styrts av våra forskningsfrågor. Våra analytiska verktyg har inte fungerat som en analysram för datamaterialet på det sättet att vi har sammanfattat materialet under dessa teoretiska begrepp, däremot har vi använt de valda teorierna för att diskutera våra resultat.

Samtliga intervjuer och fokusgrupper, förutom intervjuerna med ungdomarna, och en av socialsekreterarna, spelades in och transkriberades. Efter varje intervju/fokusgruppsomgång skrevs noggranna anteckningar med omedelbara reflektioner kring tillvägagångssätt, innehåll samt analytiska frågeställningar kring varje intervju/fokusgrupp, vilka var användbara i den fortsatta analysen. Samtliga transkriberade intervjuer och fokusgrupper lästes initialt noggrant igenom för att få en överblick över hela intervjumaterialet. Därefter sammanställdes intervjumaterialet under följande teman, varav de två första var direkt styrda av våra frågeställningar medan det tredje temat utvecklades induktivt:

- Uppfattningar om motiv till placering
- Problem som en placering på SiS ska lösa/problem hos ungdomen
- Utmaningar och problem med placering av ensamkommande på SiS

Fokusgrupperna sammanställdes utifrån de påståenden som varje deltagare fick ta ställning till och som sedan diskuterades gemensamt i gruppen. Det omfattande kvalitativa journalmaterialet (journalanteckningar och veckosammanfattningar) lästes noggrant igenom och sammanställdes under ett av följande teman: Beskrivningar av 1) ungdomen som person, 2) den problematik som föranlett placering, 3) riskbedömningar under placeringen, 4) ungdomens sociala nätverk, 5) behandlingsbehov och behandlingsmål, 6) insatser under placeringstiden, 7) motiv för eventuella särskilda befogenheter, 8) ungdomens hälsotillstånd, 9) dokumenterade erfarenheter av våld och/eller

traumatiska livserfarenheter, 10) dokumenterade språksvårigheter, samt 11) involvering i eventuella bråk och konflikter under placeringstiden. Dessutom sammanställdes följande uppgifter ur journalerna i en Excel-fil för att få en översikt av bland annat följande bakgrundsfaktorer för dessa 25 ungdomar: kön; nationalitet; uppehållstillstånd, lagrum för placering; typ av placering, samt placeringstid.

Det kvalitativa materialet – intervjuer, fokusgrupper och journaldata – har integrerats och analyserats tillsammans för att sammantaget kunna besvara rapportens fyra första frågeställningar (motiv för placering, problem, likheter och skillnader i uppfattningar, samt vilka insatser som genomförs). Den sammantagna analysen av det kvalitativa datamaterialet resulterade i tre övergripande teman:

- *Placeringsmotiv* – baserat på erfarenheter från socialsekreterare, SiS-personal, ungdomarna, samt information ur journaldata.
- *Problem som ska lösas med en SiS-placering* – baserat på uppfattningar från socialsekreterare, SiS-personal, ungdomarna, samt information ur journalerna.
- *Insatser som genomförs under placering, deras förutsättningar och betydelse* – baserat på upplevelser från SiS-personal och information ur journalerna.

Det kvantitativa materialet, KIA-data, analyserades separat för att besvara den femte frågeställningen i rapporten (huruvida användandet av särskilda befogenheter och avvikelser skiljer sig mellan ensamkommande och andra placerade ungdomar). Beskrivande statistik användes för att jämföra användandet av *särskilda befogenheter* och antalet *avvikelser* för ensamkommande och andra placerade ungdomar. Chi-två-test och regressionsanalys användes för att analysera om skillnaderna var signifikanta.

Etiska överväganden

Den regionala etikprövningsnämnden i Umeå har prövat och inte haft invändningar mot projektet (Dnr: 2016/03-31Ö). Skriftlig information om projektet tillställdes samtliga intervjupersoner som också fick information om att projektet granskats av den regionala etikprövningsnämnden i Umeå och att nämnden inte hade några etiska invändningar mot detsamma. Vi informerade om syftet med projektet och intervjun; att medverkan var frivillig och när som helst kunde avbrytas; hur intervjumaterial skulle användas; att intervjumaterialet endast var tillgängligt för projektgruppen och att det i artiklar och rapporter inte skulle förekomma några namn eller andra uppgifter med hjälp av vilka intervjupersonerna kunde identifieras. Ungdomarna informerades muntligt (på svenska, farsi och/eller engelska) om syftet med projektet och intervjun.

Informanterna delade gärna med sig av sina erfarenheter och hade, i de fall så skedde, inga invändningar mot att intervjun spelades in. Intervjuerna med ungdomarna spelades, som tidigare framgått, inte in utan dokumenterades med noggranna anteckningar i enlighet med ungdomarnas egen önskan. Dessa intervjuer genomfördes av forskningsledaren som är flerspråkig och som också har yrkeserfarenhet av psykiatrik och psykologisk vård och behandling samt är väl förtrogen med behandlingsarbete

inom stress och trauma. Forskningsledaren valde att avbryta en av intervjuerna efter några minuter när det uppfattades att ungdomen inte hade goda förutsättningar att genomföra en intervju vid den aktuella tidpunkten.

Journalmaterialet och data ur KIA avidentifierades av SiS innan forskarna fick tillgång till materialet.

Redovisning av resultat⁴

I det här kapitlet redovisar vi resultat från genomförda intervjuer och fokusgrupper samt från genomgången journalmaterial och KIA-data. Kapitlet är strukturerat utifrån rapportens frågor som rör de *motiv* som ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS särskilda ungdomshem; vilka *problem* som en SiS-placering avser lösa; vilka *insatser* som genomförs på ungdomshemmen och hur deras förutsättningar och betydelse uppfattas samt huruvida användningen av *särskilda befogenheter* och *avvikelser* skiljer sig för ensamkommande jämfört med andra placerade ungdomar. Frågan som rör *likheter och skillnader* i uppfattningar mellan aktörer beträffande motiv och problem uppmärksammas också men en mer utförlig diskussion om sådana återfinns i rapportens avslutande kapitel.

Vad gäller motiv och problem vill vi understryka att dessa visserligen är interrelaterade men ändå kan särskiljas. De formella motiven återfinns i angivna LVU-kriterier men genom intervjumaterialet och journalerna kan vi kartlägga uppfattningar om dessa (exempelvis att de är vaga) och också beskriva aktörernas uppfattningar om andra motiv som ligger bakom eller kanske snarare bortom LVU (exempelvis att placeringar ibland görs för att det saknas andra alternativ). Problemen som placeringen ska lösa finns i viss utsträckning i de uppdrag som socialtjänsten lämnar till SiS. I intervju- och journalmaterialet kan vi dels identifiera olika uppfattningar om graden av tydlighet i dessa uppdrag, dels kan vi möta andra typer av uppfattningar (t.ex. att problemet är att HVB-personal saknar kompetens att arbeta med den här gruppen ungdomar eller att kommunerna söker förvaring av ungdomarna eftersom de själva har platsbrist).

Redovisningen görs aktör (eller material) för aktör i syfte att göra det stora empiriska materialet rättvisa och låta så många nyanser i uppfattningar och erfarenheter som möjligt komma till uttryck. När intervjumaterialet refereras används följande bokstäver, siffror och förkortningar:

---

4 Delar av det resultat som redovisas i det här kapitlet och diskuteras i nästa har också redovisats i artiklarna "Ensamkommande barns placering vid SiS särskilda ungdomshem: Vilka placeras, hur mår de och vilka insatser får de?", *Socialmedicinsk tidskrift* (gäller analys av journalerna); "Are the problems and motives clear enough? A study on the placement of unaccompanied asylum-seeking minors at compulsory care institutions in Sweden", *Journal of Refugee Studies* (gäller delar av intervjumaterialet) samt "Unaccompanied minors and court mandated institutional care: a national registry-based study in Sweden", *Children and Youth Services Review*, (gäller KIA-materialet). Innehållsliga likheter förekommer därför.

Tabell I: Beskrivning av hur intervjumaterialet refereras i texten

S följt av siffra	Socialsekreterare och intervjunummer (1–9)
J följt av siffra	Journal och journalnummer (1–25)
L följt av siffra	Lärare och intervjunummer (1–2)
SL följt av siffra	Skolledare (1)
FGD följt av siffra	Fokusgruppsdiskussion och nummer (1–3)
BehAss följt av siffra	Behandlingsassistent (1–7)
AF följt av siffra	Avdelningsföreståndare (1–7)
Inst.chef följt av siffra	Institutionschef (1–2)

Notera att intervjuerna med ungdomarna refereras på annat sätt, utan hänvisning till enskild ungdom. Vi börjar dock med att presentera några övergripande observationer på basis av materialet som helhet.

Vilka placeringsmotiv framkommer i materialet?

Överlag kan konstateras att det fanns ett stort mått av samstämmighet bland SiS-personal vad gäller uppfattningar om motiv till ensamkommande ungdomars placeringar på särskilda ungdomshem. Olika personalkategorier hade generellt sett uppfattningen att motiven ofta är många men vaga och oklara samt att placeringar kan göras enbart med utgångspunkt i misstanke om exempelvis kriminalitet. Det framkom också att placeringarna i viss utsträckning sågs som förvaring, antingen för att det saknades ett alternativ mellan HVB-hem och SiS eller för att andra myndigheter ville hålla ungdomar som fått av- eller utvisningsbeslut inlåsta fram till dess att beslutet kunde verkställas. I kontrast till detta uppgav intervjuade socialsekreterare att en SiS-placering var en sista utväg och inte ett alternativ som valdes på vaga eller oklara grunder. Däremot bekräftade socialsekreterarna att problematiken kring ensamkommande ungdomar ofta var komplex och att en placering därför kunde ha sin grund i flera LVU-kriterier. Det senare syntes också tydligt i journalmaterialet som emellertid också ger visst belägg för att somliga placeringar har oklara grunder.

Socialsekreterare och SiS-personal var i stor utsträckning överens om att ungdomar generellt sett hade mycket svårt att förstå vad ett särskilt ungdomshem var och varför de hade placerats där. Detta bekräftades också i journalmaterialet. Intervjuerna med ungdomarna visade dock att några var helt på det klara med varför de befann sig på SiS. Personal på de särskilda ungdomshemmen underströk också att ungdomar som dömts till LSU överlag, och jämfört med andra placerade ungdomar, bättre förstod placeringsgrunderna.

I de avsnitt som följer görs först en redovisning av resultat från intervjuer med socialsekreterare och SiS-personal. Efter den redovisningen presenteras resultat från intervjuerna med ungdomarna kring hur de uppfattar motiven till sina placeringar vid SiS särskilda ungdomshem. Sist presenterar vi journalmaterialet och uppmärksammar särskilt fall i vilka det finns kontraster mellan det socialtjänsten uppgivit och det SiS-personal i journalanteckningar ger uttryck för att de möter hos ungdomarna.

Socialsekreterarna ser SiS-placeringar som en sista utväg

Överlag var de uppfattningar som kom till uttryck under intervjuerna med socialsekreterarna samstämmiga. Vi påminner emellertid om att gruppen var relativt liten och att uttryck som "flertalet" och "några" ska ses mot den bakgrunden. Vad gäller samstämmigheten framhöll de allra flesta att en SiS-placering var en sista utväg. Detta i sig ligger självfallet helt i linje med det som är utgångspunkten i LVU, att alla andra alternativ först ska vara uttömda. Några intervjupersoner betonade dock att de saknade alternativ till särskilda ungdomshem. I intervjumaterialet finns också en berättelse om ett ärende som enligt inblandad socialsekreterare absolut inte var ett som borde ha föranlett placering på SiS. Vidare fanns flera erfarenheter av att socialsekreterarna samverkat med SiS-personal som man uppfattade hade bestämt sig på förhand att en viss ungdom var felplacerad. Vad gäller ungdomarna rådde också samstämmighet bland de intervjuade socialsekreterarna om att det var svårt för dem att förstå vad en placering på ett särskilt ungdomshem egentligen innebär och vad det är som föranleder en sådan. I det här avsnittet utvecklar vi resonemangen om var och en av dessa uppfattningar och belägger dem med citat från intervjumaterialet.

Under intervjuerna betonade flertalet av socialsekreterarna att LVU aktualiseras först när alla andra alternativ uttömts. De flesta kände inte igen bilden av att antalet placeringar (sett till hela landet) ökar över tid utan gav snarare uttryck för att man "ytterst sällan" ansökte om SiS-placering (S3). Några uttryckte dock att de förstått att placeringarna ökat eftersom det tog "veckor" att få en akutplats man behövde på dagen (S6). Som en av intervjupersonerna formulerade det: "Man ringer till SiS för en akutplats och får höra att det finns 25–30 precis likadana killar i kön före" (S5). De andra alternativ och vägar som socialsekreterarna beskrev hade prövats först, inbegrep allt ifrån olika former av frivillig vård till utvecklandet av nya arbetssätt på HVB-hem. En av socialsekreterarna berättade om en ungdom som placerats vid ett par olika HVB-hem, avvikit från dessa, placerats i ett familjehem, avvikit därifrån och sedan gripits för stöld (S6). Efter gripandet fattades beslut om omedelbart omhändertagande och ungdomen placerades på ett särskilt ungdomshem. Det här exemplet visar följaktligen på olika insatser som socialtjänsten prövat innan de börjar överväga placering på särskilt ungdomshem (se också Ghazinour m.fl., 2020).

En berättelse ur intervjumaterialet avviker från den generella beskrivningen av SiS-placering som en sista utväg. En av socialsekreterarna beskrev ett ärende vederbörande fick ta över och som inbegrep en ungdom som placerats akut på särskilt ungdomshem. Socialsekreterarens uppgift var att föredra ärendet i rätten. Personal på HVB-hem hade upplevt ungdomen som aggressiv och hotfull. Han hade dessutom en IS-flagga på väggen i sitt rum och visade våldsamma videoklipp på sin mobiltelefon. Socialsekreteraren beskrev ett ärende där beslut om SiS-placering hade fattats mycket snabbt och uttryckte att något liknande aldrig skulle ha inträffat med en svenskfödd ungdom: "Man hade följt upp det, man hade haft allvarliga samtal, man hade tagit reda på vad det [flaggan och videoklippen, vår anm.] står för" (S8). Intervjupersonen ansåg själv att utredningsmaterialet var mycket tunt och bedömde att det aldrig skulle gå igenom i rätten, men det gjorde det. Utan anmärkning. Enligt socialsekreteraren var hela förhandlingssituationen "oschysst": "En svensk ungdom som sitter i en

LVU-förhandling har jättesvårt att förstå vad det handlar om, hur ska en kille från ett annat land förstå?” (S8).

Uppfattningen att HVB-personal ibland saknar kunskaper och erfarenheter uttrycktes också av andra intervjupersoner, och flera var i det sammanhanget inne på att det – åtminstone för vissa ungdomar – hade varit bra med ett ”alternativ” till SiS (S7). Om personal på HVB-hem inte hade verktyg att hantera en ungdom var det inte nödvändigtvis placering på särskilt ungdomshem som var den givna lösningen.

Merparten av socialsekreterarna var ense om vikten av att inte betrakta ensamkommande flyktingungdomar som en homogen grupp, även om de ansåg att det fanns likheter mellan individerna; de beskrevs till exempel återkommande i termer av att vara ”tåliga”. Det centrala borde vara att se till den enskildes behov snarare än att fokusera på att vederbörande är ensamkommande och fråga sig själv ”vad hade jag gjort om den här ungdomen var född i Sverige?” (S1). En av intervjupersonerna betonade också att omgivningen ibland ”tycker sig se mer problematik” hos de här ungdomarna än de egentligen har: ”De här är ju tonåringar som alla andra. Och ofta så brukar jag säga till min personal att det är ju tonåringar vi har att göra med, först och främst” (S7).

Några socialsekreterare ansåg dock att det faktiskt var möjligt att prata i mer generella termer och att de ensamkommande som placeras på särskilt ungdomshem är bråkiga, stökiga ”utagerande killar som HVB-hemmen inte klarar av” (S5): killar som behöver lära sig att hantera och reglera sina känslor. Vad gäller likheter mellan ungdomarna i övrigt diskuterades under intervjuerna huruvida ensamkommande bar med sig särskilda upplevelser eller problem som föranledde behandling på SiS. På den här punkten reflekterade socialsekreterarna särskilt över flyktens betydelse och över ungdomarnas bakgrunder i hemlandet. Några av intervjupersonerna ansåg att även om många ungdomar hade trauman i sina bakgrunder, så var det svårt att veta om och i sådana fall hur den typen av trauman var kopplad till den problematik ungdomen uppvisat i Sverige (S4, S5).

I intervjumaterialet finns emellertid också en tendens att prata om en viss grupp av ensamkommande som tämligen homogen. Denna grupp var killarna från Nordafrika, den ”svåraste gruppen ungdomar” (S3) där en central del av det som upplevdes svårt handlade om att alls få möjlighet att hjälpa dem. Den bild som socialsekreterarna tecknade av dessa nordafrikanska killar var en där kriminalitet, svårigheter med regler och vardagsrutiner och återkommande avvikningar var framträdande. Socialsekreterarnas erfarenhet var att kriminaliteten bottnade i ett förflutet där barn tog hand om sig själva och levde utan fast punkt, utan hem och utan engagerade och trygga vuxna som tog hand om dem. I en sådan tillvaro handlar livet endast om att överleva (S7). En av socialsekreterarna berättade om en ungdom som ständigt avvek från planerade transporter till kommunen och som vid upprepade tillfällen togs av polis för diverse stölder, varför man beslöt att ansöka om LVU. Ansökan gick igenom och efter en tid på ungdomshem berättade ungdomen att det värsta han visste var att vara frihetsberövad. Han var van vid att bestämma helt själv över sin egen tillvaro och hade mycket svårt att anpassa sig till – och förstå behovet av – regler, rutiner och vardagsmönster. Efter ytterligare en tid, samtycke han till vård i frivillig form men avvek från den (S3). Socialsekreterarna

efterlyste mer kunskap om hur man hjälper de nordafrikanska killarna och betonade att många av dem vet att deras chanser att få uppehållstillstånd i Sverige är minimala vilket med största sannolikhet påverkar deras beteende (S3).

Tydligt i intervjumaterialet är att de intervjuade socialsekreterarna mött SiS-personal som varit av helt andra uppfattningar vad gäller placeringen av ensamkommande ungdomar. En av intervjupersonerna berättade om SiS-personal som i samtal hävdade att vissa ungdomar var "felplacerade" (S1). Enligt den här socialsekreteraren saknade personal på de särskilda ungdomshem hon haft samarbete med ofta vana och rutin i relation till ensamkommande ungdomar och förmådde inte hantera dem som grupp. Därtill kom en allmän inställning som signalerade att inget kunde göras och att ungdomen inte borde befinna sig på det särskilda ungdomshemmet (S1). Socialsekreteraren upplevde att hon mött personal som redan från början bestämt sig för att en viss ungdom inte gick att behandla. Andra socialsekreterare vittnade om SiS-personal som ingick allianser med vissa ungdomar och i samverkansmöten tog explicit ställning för det som ungdomen själv ville – i ett fall en egen lägenhet i en stor stad. Socialtjänsten hade dock gjort bedömningen att detta inte var möjligt och upplevde frustration över att vuxenvärlden runt den här specifika ungdomen inte förmådde enas bakom ett tydligt budskap (S5).

Exemplen ovan visar på olika uppfattningar om motiv: socialsekreterare som inte ser några andra alternativ och SiS-personal som anser att det saknas grund för placering på särskilt ungdomshem. Vi återkommer senare till denna fråga, både när vi presenterar övrigt intervjumaterial och i analysen.

SiS-personalen upplever att många placeringar är otydligt motiverade

Hos SiS-personalen framkom hos samtliga yrkeskategorier uppfattningen att motiven till ensamkommande ungdomars placering på SiS ofta var oklara. Informanterna beskrev att en placering ofta föregås av en akut situation kring ungdomen där något måste hända, till exempel att "ungdomen inte funkar på öppna boenden" (AF3) och att HVB-hemmet vägrar ha kvar ungdomen. Socialtjänsten tvingas då göra ett akut omhändertagande med placering på låst avdelning på SiS då inga andra självklara alternativ finns. Flera informanter gav uttryck för att många ensamkommande placeras på SiS på vagare grunder än andra ungdomar, till exempel enbart på grund av mild missbruksproblematik, misstanke om kriminalitet, eller för att ha blivit våldsam på HVB-hemmet, inte sällan i samband med ett avvisningsbeslut (se också Ghazinour m.fl., 2020). En av informanterna beskrev detta på följande sätt: "Du har bott på ett boende där du blivit förbannad, vält ett bord, skrikit åt personalen att du ska döda dem och sedan sprungit. Det är inte en orsak till tvångsplacering som jag ser det. En svensk som skulle göra så i motsvarande situation skulle inte tvångsomhändertas" (SL1).

En allmän kompetensbrist hos HVB-hem beskrevs som ett problem som i sig kunde leda till SiS-placeringar. Avdelningsföreståndarna menade att det generellt finns en kompetensbrist på HVB-hem som gör att de i det närmaste råkar i panik när problem och konflikter uppstår, och vägrar behålla ungdomen hos sig. "Polishandräckning och SiS-placering hade kanske kunnat undvikas genom användande av tolk och relevant

information" (AF5). I fokusgrupper med behandlingsassistenter framkom också uppfattningen att många HVB-hem inte har förmåga att hantera utagerande ungdomar: "Ja men de kommer hit, de blir placerade. Det finns inget kriminellt beteende, det finns inget missbruk. Vad är han här för då? För att man är obstinat" (FGD3). "Det är många som har fått det [LVU, vår anm.] för att de kastar en blomkruka." Institutionschefer och avdelningsföreståndare menade att konflikter på HVB-hem för ensamkommande måste ses som något "normalt"; det är inte konstigt att ensamkommande mår dåligt och blir våldsamma då och då. Språkförbistring skapar också än mer missförstånd, frustration och konflikter, och därmed kanske mer kaos än nödvändigt.

Behandlingsassistenterna ansåg att socialtjänstens uppdrag ofta var oklara och utöver "behov av inlåsning", saknade tydliga mål (BehAss3). Enligt behandlingsassistenterna gjordes akuta placeringar vid SiS med motiveringen "Han ska vara inlåst. Han ska inte vara ute på gatan" (BehAss4). Således framkom i intervjumaterialet att motivet till placeringar framför allt upplevdes handla om förvaring, vilket beskrevs som en konflikt i arbetet och uppdraget inom SiS, som handlar om missbruk och kriminalitet (BehAss7). Fokusgruppsdeltagare beskrev till exempel en situation där de fått ta emot en ensamkommande i missbruksbehandling efter att han för första gången omhändertagits enligt lagen om omhändertagande av berusade personer, LOB, vilket beskrevs som "fruktansvärt! Det finns ingen svensk ungdom som LOBas som någonsin skulle sitta på SiS" (FGD1). I sådana fall uppfattade informanterna att placeringarna enbart handlade om förvaring utan några meningsfulla insatser, vilket diskuterades på följande sätt i en av fokusgrupperna.

Vi på en behandlingsavdelning får ju ta emot akutärenden som får sitta, ja hur länge? Ett år på akut, på en behandlingsplats. Socialtjänsten ska ha en behandlingsplats till vilket ... [pris som helst, vår anm.], det enda de krigar om, sen så finns det inget behandlingsuppdrag. Förvaring. (FGD1)

Behandlingsassistenterna gav också uttryck för att det var svårt att förstå att socialtjänsten fortsätter betala för en dyr SiS-plats, trots att personalen upplever och uttrycker att ungdomen är felplacerad eller inte kan tillgodogöra sig placering och behandling. Några informanter menade även att ensamkommande placeras på SiS enbart för att socialtjänsten "väntar på att de ska bli avvisade" (BehAss3). När det gäller socialtjänstens motiv till placering av ensamkommande menade avdelningsföreståndarna också att ett akut omhändertagande och placering på SiS blir en tidsfrist för socialsekreteraren, som därmed får en månad på sig att utreda situationen och fundera på vad som behöver göras på sikt. Samtidigt framkom uppfattningen att det skett en förändring under de senaste åren; det ökade behovet av, och därmed bristen på, SiS-platser har också förändrat socialtjänstens överväganden så att det nu enbart placeras ensamkommande med allvarigare problematik på SiS (se också Ghazinour m.fl., 2020).

I fokusgrupperna instämde en majoritet av deltagarna (13 stycken) i påståendet "ensamkommande tar upp platser på SiS som andra ungdomar skulle behöva bättre". Fokusgruppen med enbart kvinnor var i sina diskussioner överens om att det görs placeringar av ensamkommande på SiS ungdomshem på för vaga grunder och diskuterade så här på frågan om vad det kan bero på:

”Jag tror det är en rädsla.”

”Ja, men liksom, vad ska de göra med dem? Det är väl som det är. Jag menar, de har inget nätverk, ingen familj, ingenting. Så vad gör man då? Om de inte fungerar på ett HVB-hem eller familjehem? Vad gör man? Ja, men man placerar dem på SiS.” (FGD2)

Även skolpersonalen uppgav att motiven bakom placeringarna visserligen varierar, men att det finns en grupp ensamkommande ungdomar som inte borde vara på särskilda ungdomshem och att placeringar i vissa fall görs på mycket vaga grunder. Vad avser den grupp ungdomar som skolpersonal ansåg inte borde placeras på särskilda ungdomshem, handlade det om individer som inte uppvisade problem som föranledde inläsning (L1, L2). Flera informanter reste behovet av ett placeringsalternativ mellan HVB-hem och SiS.

I intervjuer med avdelningsföreståndare och institutionschefer framkom även uppfattningarna att det kan finnas ekonomiska motiv till placering av ensamkommande på SiS. Det faktum att Migrationsverket stått för kostnaderna för ensamkommande har enligt informanterna gjort det enklare för socialsekreterare att få igenom akuta SiS-placeringar i socialnämnden, eftersom dessa inte belastar kommunens budget (AF5).

I materialet framkom således uppfattningar om att det finns en rad (oklara) motiv hos ansvariga myndigheter som grund till ensamkommandes placering på SiS. Dock framkom även några uppfattningar om motiv som tydligare kan hänföras till ungdomarnas egna beteenden och situationer. Några avdelningsföreståndare beskrev hur ensamkommande hamnar på SiS på grund av kulturkrockar och brist på information om hur det svenska samhället fungerar och vad som gäller här. Här framkom uppfattningen att ensamkommande inte förstår vad som är förbjudet att göra i Sverige, då det som är kriminellt i Sverige (t.ex. att använda narkotika) inte varit kriminellt i hemlandet. Här menade alltså informanterna att om dessa ungdomar haft kunskap om det svenska samhället och de regler och lagar som finns här skulle de kanske inte ha agerat på de sätt som gjorde att de placerades på SiS. Ytterligare andra menade att realistiska förväntningar på livet i Sverige låg till grund för att ensamkommande blir kriminella; ”De kommer hit för att de tror att de ska få jobb och tjäna pengar. När de inser att så inte är fallet blir de kriminella ...” (AF6). Hos några av behandlingsassistenterna framkom även en osäkerhet kring de omständigheter som kunde ligga till grund för placeringar av ensamkommande. Bristen på utredningar och information om ungdomens tidigare liv beskrevs skapa en otrygghet i mötet och arbetet med dessa ungdomar. ”Man måste vara vaksam när man jobbar med ensamkommande, vi vet inte vad de kommer ifrån eller vad de är kapabla till. En del kanske är tränade soldater, eller är hjärntvättade, med kopplingar till IS ...” (BehAss1).

Ungdomarna är medvetna om egen problematik men ifrågasätter inläsning

De intervjuade ungdomarnas tid före placeringen på särskilt ungdomshem präglades av ett antal olika kommunplaceringar. Av intervjumaterialet framgår att varje ungdom hade bytt boende flera gånger, från att komma till en anvisningskommun, tills de fick placering på ett HVB-hem. Samma omflyttningar fanns med i ungdomarnas berättelser när det handlade om deras SiS-placeringar. Samtliga ungdomar hade placerats på

SiS på grund av narkotikainnehav, bråk mellan grupper från olika länder eller från olika regioner i samma land eller aggressivt beteende (som t.ex. att ha sönder föremål) på HVB-hemmet. Det fanns också ungdomar som placerats på grund av sexuella beteendeproblem. Ungdomarna visade en medvetenhet om varför de var placerade på institutionen. De kunde berätta vad de hade gjort, men däremot såg de inte kopplingen mellan sitt beteende och placeringen på SiS.

De intervjuade ungdomarnas berättelser präglades av traumatiska minnen från krig, förföljelse och hot. Flera av ungdomarna beskrev att de hade vuxit upp i ett annat land än ursprungslandet och där blivit utsatta för diskriminering, rasism och kränkningar. En av ungdomarna berättade exempelvis att han blev tvungen att ta värvning för att kunna få en bättre social status i det land han valde att leva i som alternativ. Under en strid blev han utsatt för häftig beskjutning och träffades av en bombvåg, vilket kom att påverka hans hälsa negativt. Han började använda narkotika för att medicinera sig själv. En annan ungdom berättade att hans far, som också var hans förebild, ofta slogs på gatan. Fristaden i Sverige innebar en hel del nya krav på honom, krav som han inte var förberedd på. Han menade själv att en låg grad av socialt stöd i kombination med en socialsekreterare som inte förstod honom gjorde att han hamnade i utagerande beteenden. Han berättade att hans bror tog sitt liv i Sverige när han fick veta att fadern mördats av IS i Syrien. En annan asylsökande ungdom berättade hur han hamnade i ett bråk i samband med en fotbollsmatch och slog en polis. Det var den händelsen som föranledde SiS-placeringen.

Det fanns delade uppfattningar bland ungdomarna gällande hur de såg på placeringen och sig själva. En av ungdomarna tyckte att han hade behandlats orättvist och det var ett för strängt straff för vad han hade gjort. En annan ungdom berättade att "jag har nästan vuxit upp i SiS-hemmen och jag är less". Ungdomen berättade att "jag har förändrat mig och vill ha ett förtroende för att visa att jag inte är den gamla bråkiga killen". Överlag gav ungdomarna uttryck för en medvetenhet om att deras tidigare beteenden varit mindre funktionella.

En annan ungdom berättade att han på grund av utagerande beteende blev omhändertagen enligt LVU men fick veta av sin socialsekreterare att han skulle flytta till ett annat boende, beläget i ett vackert landskap. När ungdomen började packa sina saker fick han veta att det inte behövdes, han skulle få nya kläder och hygienartiklar på det nya boendet. Tidigt nästa morgon satt han i en bil och kördes av socialsekreteraren till en annan ort. Väl framme svängde bilen in på ett stort område som var omringat av stängsel. Ungdomen berättade att han först trodde att det hade skett ett misstag men att han sedan förstod att han skulle bli inlåst på sitt nya boende, något som han uppfattade som ett "fängelse".

Ungdomarnas berättelser handlar sammanfattningsvis om att de förstod den juridiska aspekten av placeringen, men att de inte höll med om förklaringarna till placeringen. Det finns dock ytterligare en faktor i ungdomarnas berättelse som bör beaktas: nämligen asyltiden i Sverige. Majoriteten av de intervjuade ungdomarna var asylsökande. De flesta av dem visade sin oro och besvikelse över de aktörer som var inblandade i asylprocessen. *Sviken*, *bortglömd* och *ensam* är tre ord som förekom i majoriteten

av intervjuerna. En av de intervjuade ungdomarna beskrev sin situation i termer av att han inte hade någon kontakt med världen utanför SiS eftersom han inte hade tillgång till sin mobil. Han berättade vidare att han inte hade någon att ringa till, medan svenska barn åtminstone har föräldrar eller syskon som ser till att deras vård går åt rätt håll. Den intervjuade ungdomen uppgav att "jag har ingen som jag kan kontakta för att berätta hur personalen behandlar oss". "Och även om jag vänder mig till cheferna blir jag inte trodd." Ett fåtal ungdomar beskrev också den skam som de menar att de kommer att få leva med efter utvisning till hemlandet.

Motiv för SiS-placeringar som framkommer i journalerna

Tabell 1 nedan visar att 84 procent var killar och att en majoritet (72 procent) hade sitt ursprung i Afrika. Intressant att notera är också att merparten (64 procent) inte hade uppehållstillstånd. Vad gäller lagrum är utgångspunkten för den ansökan som tillställdes socialnämnderna i de 25 fallen 6 § LVU, vilket innebär att samtliga blev omedelbart omhändertagna efter beslut av socialnämnden, och att förvaltningsrätten först därefter prövat beslutet. I de 25 journalerna kan vi konstatera att förvaltningsrättens dom om vård med stöd av lagen utgått ifrån 3 § LVU, "Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende". Samtliga ungdomar har alltså LVU-placerats på grund av det egna beteendet medan ingen har placerats på grund av missförhållanden i hemmiljön (i enlighet med LVU 2 §).

Ungdomarnas placeringstid på ungdomshemmen varierade. Tabell 1 visar dock att majoriteten var placerad längre än 30 dagar och att elva av ungdomarna (44 %) var inskrivna mellan 61 och 249 dagar. Värt att notera är att samtliga ungdomar placerats akut, varav bara 28 procent övergått till utredning och/eller behandling. Trots detta har majoriteten av ungdomarna (96 procent) varit placerade längre än 30 dagar. Detta innebär att det i många fall handlat om långa placeringar vid akutavdelningar. I elva fall (44 procent) fanns dokumenterade erfarenheter av att ungdomen utsatts för traumatiska händelser⁵ i hemlandet eller under flykten och i fem fall fanns även psykisk ohälsa dokumenterad. Vad gäller huruvida ungdomarna förstod motiven till sin placering är bilden mindre entydig men betonas ska dock att det i alla fall inte har gått att utläsa av journalerna om ungdomarna förstått motiven eller inte. Några (36 procent) bestrider dock aktivt anförda orsaker.

---

5 Vi utgår från en snäv definition av trauma i enlighet med DSM-V. Denna innebär att individen ska ha upplevt extraordinära händelser där man på olika sätt konfronterats med sin död eller varit utsatt för sexuella övergrepp. *American Psychiatric Association, DSM-5*. Pilgrim Press, ISBN: 978-91-980079-1-6.

Tabell 1. Journalmaterial om bakgrund, lagrum för placering, typ av placering samt dokumenterade erfarenheter av traumatisk händelse och psykisk ohälsa hos ensamkommande ungdomar placerade vid SiS särskilda ungdomshem under 2015

		%
Kön	Kvinna	16
	Man	84
Geografiskt ursprung	Afrika	72
	Mellanöstern	28
Uppehållstillstånd	Ja	16
	Nej	64
	Varav utvisningsbeslut	20
	Framgår inte i journalen	20
Placeringsorsak/ lagrum	6 § LVU	32
	3 § LVU	28
	6, 3 § LVU	40
Typ av placering	Akut	72
	Akut/behandling	12
	Akut/utredning	16
Placeringstid – dagar	0–30	4
	31–60	52
	61–249	44
Traumatiska erfarenheter från hemland eller flykt	Ja	44
	Nej	56
Psykisk ohälsa	Ja	64
	Nej	36
Förstår orsak till placering	Ja	36
	Nej	24
	Framgår ej	40
Bestrider orsak till placering	Ja	36
	Nej	40
	Framgår ej	24

Slutligen är det viktigt att framhålla något som inte illustreras i Tabell 1, nämligen att en närmare granskning och analys av journalerna visar att det i en klar majoritet av fallen (22) förekommer fler än ett LVU-kriterium i ansökan. I vissa fall är bilden mycket komplex och socialtjänsten uppger missbruk, kriminalitet, suicidförsök, psykiatrisk problematik och trauma (J6). Ofta handlar det emellertid om en kombination av kriminalitet och missbruk eller kriminalitet och vagabondage (annat socialt nedbrytande beteende). I tre fall anges endast en orsak, psykisk ohälsa (J13 och J9) och kriminalitet (J23).

Motstridiga bilder av ungdomarnas psykosociala problem

Vi har tidigare konstaterat att socialtjänsterna ofta uppger flera orsaker till en ansökan om placering på särskilt ungdomshem. När dessa uppgivna motiv speglas mot den övriga dokumentation som finns i varje journal framträder i fem av fallen tydliga kontraster mellan den bild av individen som socialtjänsten målat upp och den person som SiS-personal lär känna under tiden på det särskilda ungdomshemmet. På den här punkten är det emellertid viktigt att understryka att dokumentationen i sig *inte* innehåller explicita ifrågasättanden av uppgivna motiv. Det är vår läsning och analys av materialet i sin helhet som ligger till grund för observationen att det föreligger kontraster. Vi beskriver vart och ett av dessa fall för att belägga denna observation.

I J1 möter vi en ungdom som socialtjänsten beskrivit som destruktiv, fysiskt utagerande och hotfull. Hen har slagit sönder inredning på HVB-hem, hotat döda personer som kommer i hens närhet och dessutom gjort suicidförsök. I journalanteckningarna möter vi en ungdom som personal överlag beskriver i positiva ordalag under hela placeringen. Hen är positiv, samarbetsvillig, artig, trevlig, glad och har en bra attityd. I vardagskonflikter som uppstår backar hen ofta och ber om ursäkt. Vid ett enda tillfälle beskrivs hen som hotfull och har då tagit en annan elev i armen. Personal använder inga särskilda befogenheter under placeringen förutom kroppsvisitation, yttlig kroppsbesiktning och omhändertagande av egendom vid inskrivningen. Under en suicidscreening svarar hen nekande på alla frågor och man hittar i övrigt heller ingenting som tyder på att hen har ett suicid- och självskadebeteende. Den här ungdomen skulle alltså må mycket dåligt vid inskrivning men inget av detta framkom under vistelsen på det särskilda ungdomshemmet. Det omedelbara omhändertagandet upphörde när socialtjänsten valde att inte gå vidare med en ansökan om LVU.

I J15 möter vi ytterligare en ungdom som av socialtjänsten beskrivs ha en mycket svår psykosocial situation. Hen misstänks vara utsatt för människohandel och man tror att andra pressar ungdomen att begå kriminella handlingar. Personal på ett transitbopende har upplevt ungdomen som drogpåverkad. I journalanteckningarna beskrivs en ungdom som snabbt lär sig nya saker, är studiemotiverad och vill arbeta efter studierna. Hen håller sig undan konflikter, är glad och skojfrisk, nyfiken och lugn. Ungdomen mår dock allt sämre under vistelsetiden (som sträcker sig över ett drygt halvår), något som vi sannolikt bedömer är kopplat till frustration över placeringen i sig. Hen vill lämna SiS men flytten till ett familjehem drar ut på tiden. En psykologutredning genomförs och visar att ungdomen inte har något kriminellt tankemönster, är klok för sin ålder och har en realistisk självbild. Man finner inga indikationer på pågående missbruk. Ungdomen har förlorat kontakten med sin bror som hen flytt till Sverige tillsammans med, hen är mycket orolig för brodern. Hen har dömts för grov stöld men menar att domen byggde på ett missförstånd. Hen har också förklaringar till varför drogtestar (dock inte på det särskilda ungdomshemmet) visat positiva svar. Några tecken på ett kriminellt tankesätt eller beteende uppvisar hen inte, hen uppvisar heller ingen klassisk missbruksproblematik. Beslut fattas ändå om att slutenvård ska fortsätta då hen "behöver hjälp att bryta sitt kriminella beteende".

I J19 tecknar socialtjänsten en bild av en våldsam ungdom som hotat personal till livet på HVB-hem och varit allmänt aggressiv. Hen är misstänkt för olaga hot, skadegörelse

och våldsamt motstånd. I anmälan anges följaktligen kriminalitet och annat socialt nedbrytande beteende. Journalanteckningarna är visserligen något knapphändiga men personal beskriver en social, mogen, hjälpsam, initiativrik och trevlig ungdom som är intresserad av djur och natur. Hen uppges fungera väl, frågar om rutiner och regler, städar, plockar undan och hjälper till med andra sysslor. Utöver kroppsbesiktning och en del prover som tas vid inskrivning tillgrips inga särskilda befogenheter under placeringstiden. När ungdomens egen röst syns i journalen framkommer att hen känner sig ensam och upplevde det som att "bo i skogen" när hen var placerad på HVB-hem i en mindre kommun i Norrland.

Även i J20 framträder två olika och motstridiga bilder av ungdomen. Hen har bara befunnit sig i Sverige i tre veckor när hen omhändertas. I anmälan anges kriminalitet och missbruk. Socialtjänsten uppger att hen har psykiatriska problem, varit fysiskt utagerande, hotat att skära och stycka sin socialsekreterare, dragit kniv samt försökt tända eld på boendet. I journalen återfinns dock beskrivningar av ungdomen som lugn, trevlig, artig, omtänksam och skötsam. Av journalen att döma är ungdomen medveten om och plågad av de hot hen uttalat mot sin socialsekreterare. Klart är också att hen mår dåligt. Hen har sömnsvärigheter och huvudvärk, känner sig ensam och är orolig för framtiden. I det särskilda ungdomshemets egen utredning framkommer en traumatisk och våldsam bakgrund. I journalmaterialet finns en utredning som beskriver hur ungdomen lämnat sin familj efter våldsamma händelser och levt ett liv kantat av kriminalitet och våld på gatan. Tillsammans med kompisar flydde hen till Europa, och på vägen dog tre av dem.

I J21 är kontrasten mellan en ungdom som beskrivs av socialtjänsten som vagabonderande, kriminell och missbrukande och den som SiS-personal beskriver som lugn, vänlig, trevlig, sköter sina åtaganden, social, hjälpsam, artig och omtyckt, tämligen stor. Personal noterar endast vid en tidpunkt att förhöjd risk föreligger under tiden på det särskilda ungdomshemmet.

Sammantaget menar vi att de motstridiga bilder av ungdomarna som dessa journaler ger uttryck för, ger anledning att ytterligare problematisera det som framkommer i intervjumaterialet om olika uppfattningar om motiv. Klart är att personal på de särskilda ungdomshemmen anser att en del ensamkommande ungdomar placeras där på vaga eller obefintliga grunder. Denna uppfattning återkommer också hos ungdomarna själva och stöds alltså dessutom av de observationer vi gör i journalmaterialet. Det ska dock understrykas att de motstridiga bilder vi diskuterat i detta avsnitt också kan vara ett resultat av den struktur, den miljö och de allmänna villkor som råder på ett särskilt ungdomshem. "Hållandet", som en del intervjupersoner beskriver det, kan, och är tänkt att fungera så: det vill säga bidra till beteendeförändringar hos ungdomarna (från aggressiv till lugn t.ex.). Det är däremot svårare att förklara frånvaro av kriminella tanke-mönster och spår av droger med hemmens struktur och rammar.

Enligt journalerna är placeringsmotiven oklara för flera ungdomar

Journalerna visar att sex ungdomar inte förstår placeringsorsaken men också att det är oklart om ytterligare tio förstår den eller inte. Nio av ungdomarna bestrider aktivt uppgivna motiv och orsaker.

I journalerna framkommer att en del av ungdomarna upplever att placeringen på SiS är ett straff. I J21 uttrycker ungdomen att hen blir straffad med placering för att hen inte ville till ett HVB-hem i en kommun i norra Sverige. I J22 säger ungdomen att man straffas och låses in för "struntsaker" i Sverige. I J25 deklarerar ungdomen "jag behöver inte vård, jag vill tillbaka till familjehemmet". I J3 möter vi en ungdom som mår mycket dåligt och inte förstår någonting av reglerna på det särskilda ungdomshemmet eller varför hen är där. Ungdomens frustration ökar påtagligt över tid och till slut blir hen aggressiv. Också i J13 återfinns en ungdom som inte alls förstår varför hen befinner sig på SiS. I J6 bestrider ungdomen aktivt beskrivningen av sig själv som en person med drogproblem. I J8 dokumenteras att flera försök görs att förklara för en ungdom vad LVU är; stora språkproblem föreligger. Ungdomen blir förtvivlad när hen förstår – via tolk – att hen inte har motsatt sig LVU.

I J9 beskrivs en ungdom som från placeringens början tydligt förklarar att hen inte förstår motiven bakom den. Ungdomens ärende är ett av dem som på flera sätt sticker ut av de 25, av det skälet gör vi en längre beskrivning av den dokumentation som återfinns i journalen. I journalanteckningarna kan man följa beskrivningen av den här ungdomen från ledsen, lugn och tyst till besviken och därefter arg och frustrerad. Placeringen gjordes akut, problematiken beskrivs som "annat socialt nedbrytande beteende", ungdomen har uppträtt hotfullt på HVB och konstaterats vara traumatiserad. Hen har tidigare varit inlagd på BUP och fått stöd av ett krigs- och traumacenter. Ungdomens trauman har med mycket våldsamma händelser, som inbegriper familjemedlemmar, i hemlandet att göra. På det särskilda ungdomshemmet påbörjas en utredning som aldrig avslutas men i slutanteckningarna framgår att ungdomen är tydlig med att hen inte delar socialtjänstens uppfattning om hens problematik. Trots att språkproblemen är omfattande, man använder telefontolk vid flera utredningssamtal, lyckas ungdomen via tolk begära advokathjälp och framgångsrikt i länsrätten argumentera mot socialtjänsten som driver linjen att hen ska beredas vård enligt LVU. Intressant i det här ärendet är också att ungdomens gode man av personalen på SiS informeras om att hen placerats på hemmet. Den gode mannen blir mycket upprörd och orolig för ungdomens mående; det är hjälp av psykiatri som den här ungdomen behöver enligt god man, inte behandling på ett särskilt ungdomshem. Trots trauman och språkproblem klarar den här ungdomen av att bestrida de grunder på vilka socialtjänstens omedelbara omhändertagande vilar. I sammanhanget kan man också resa frågan om alternativ till SiS. Flera intervjupersoner framförde att steget från HVB-hem till särskilt ungdomshem anses vara för långt och dessutom inte det steg som egentligen behövs för en del av de ensamkommande ungdomarna.

Vilka problem avses lösas med en SiS-placering?

Flera olika och ibland motstridiga uppfattningar framträdde vad gäller de problem som avsågs lösas med en SiS-placering. Intervjuade socialsekreterare ansåg att de uppdrag som de formulerade till SiS var tydliga och väl specificerade samt förenades av att gruppen ensamkommande ungdomar ofta – även om gruppen inte ansågs homogen

– behövde struktur och rutiner. Det senare var en uppfattning som SiS-personal delade men de ansåg däremot att de uppdrag de fick av socialtjänsten var otydliga och präglades av en brist på information om ungdomarna och deras situation. SiS-personalen framhöll att det fanns problem som de särskilda ungdomshemmen inte kunde eller borde lösa. Ett av dem rörde trauma och på den punkten ansåg personal att om det var orsaken till placeringen, så var SiS inte rätt instans. Tydligt var också att SiS-personal ansåg att många ungdomar behövde hjälp med att återupprätta vardagen men att ett ungdomshem inte var rätta platsen för detta, i stället ansåg man att vård utanför SiS i öppnare former vore att föredra. Det framkom även att en del av intervjupersonerna på de särskilda ungdomshemmen ansåg att det problem placeringarna av ensamkommande ungdomar skulle lösa överlag var kopplat till kommunernas platsproblem, alternativt till önskemålet att förvara och låsa in ungdomar som skulle av- eller utvisas på SiS snarare än att placera dem på olästa HVB-hem.

I den här delen av kapitlet börjar vi med att redogöra för vad som framkom om problem i intervjuer med socialsekreterare. Denna redovisning följs av resultat från intervjuer med SiS-personal. Därefter redovisar vi intervjuerna med ungdomarna och sist journalmaterialet.

Socialsekreterarnas uppfattning om problemen

För de nio intervjuade socialsekreterarna var frågan om vilka problem som en SiS-placering ska lösa tydligt kopplad till placeringsorsakerna. Som tidigare konstaterats ansåg merparten av socialsekreterarna att gruppen ensamkommande ungdomar inte var homogen (även om man talade i generella termer om ungdomar från Nordafrika) men att det fanns en del gemensamma drag vad gällde behov. Det senare rörde struktur, skydd, dagliga rutiner samt hjälp för ungdomarna att bedöma konsekvenserna av sitt beteende. Förhoppningarna var följaktligen att den typ av problem som sådana behov föranledde skulle kunna lösas på ett särskilt ungdomshem. I övrigt varierade behoven: från att komma till rätta med missbruk eller kriminalitet till socialt nedbrytande beteende (S7). Erfarenheterna av lösningar var skiftande. En del intervjupersoner beskrev snarare nya problem som uppkommit på grund av placeringen, andra talade om misslyckanden och åter andra om placeringar som en räddning för ungdomar (se också Ghazinour m.fl., 2020).

Vad avser uppkomsten av nya problem rörde dessa ofta det som socialsekreterarna uppfattade som SiS-personals oförmåga att genomföra behandlingsplaner och att använda sig av tolk i tillräcklig utsträckning. En socialsekreterare berättade t.ex. om en ungdom som hon upplevde inte fick någon behandling alls på det särskilda ungdomshemmet, en ungdom för vilken ständig språkförbistring ledde till återkommande missförstånd och konflikter (S1). Den här intervjupersonen ansåg att erfarenheter av det här slaget bidrog till att det bland socialsekreterarkollegorna spreds en uppfattning om att man inte skulle ha "för höga förhoppningar på SiS-placeringar" (S1). Dessutom ansåg den här socialsekreteraren att det tycktes vara tillgången på platser som styrde och inte ungdomarnas behov (S1).

Erfarenheter av misslyckanden hängde delvis samman med just upplevelser av utebliven behandling. Socialsekreterarna uttryckte oro för att sådana misslyckanden ledde

till ett ännu sämre mående hos ungdomarna. Misslyckandena var dock också kopplade till avvikningar. Mycket tid och resurser satsades på en del ungdomar som avvek från sina placeringar och som ingen – varken polis eller socialtjänst på andra platser i landet – lyckades hitta; ”det känns jobbigt att samhället inte har koll”, som en socialsekreterare formulerade det (S3).

Flera av de intervjuade socialsekreterarna hade både positiva och negativa erfarenheter av hur SiS-placeringar fungerade i relation till de problem de skulle lösa. Å ena sidan framhölls att det ibland var svårt att följa utvecklingen på ungdomshemmen då samverkan med SiS-personal inte alltid fungerade (S4). Viktigt att betona i sammanhanget är att många var mycket nöjda med det samarbete de haft med SiS-personal och beskrev en del placeringar just i termer av att de utgjort ”en räddning” för en del ungdomar (S3).

SiS-personalens uppfattningar om problemen

SiS-personalen uttryckte generellt att de problem som en SiS-placering ska lösa för en ensamkommande ofta är otydligt formulerade. Enligt avdelningsföreståndarna handlar det ofta om att placerande socialsekreterare inte själva vet vad som behövs; de har ofta alltför bristfällig information om ungdomen och har inte kunnat utreda ungdomens situation. Detta leder till att socialsekreteraren inte kan ha någon klar vårdplan och planering utan ”kryssar i allt” i placeringsbeställningen för att gardera sig. Den intervjuade skolpersonalen gav även uttryck för uppfattningen att vissa SiS-placeringar av ensamkommande i själva verket handlade om ett kommunalt platsproblem. Uppfattningen var att kommunerna generellt saknar platser och alternativ för ensamkommande och därför sökte SiS-placeringar som ett sätt att ”förvara” ungdomarna (L2). Vad gäller problem kan det också noteras att skolpersonalen uttryckte farhågor att placeringar på för vaga grunder snarare kunde skapa problem för individer hos vilka inga allvarliga sådana egentligen fanns. Det som framhölls var risken för att dessa ungdomar under placeringstiden lärde sig ett kriminellt beteende av andra ungdomar med sådan problematik (L1).

Majoriteten av informanterna, både föreståndare och behandlingsassistenter, uppgav dock att de flesta ensamkommande (även om grunderna för SiS-placering upplevdes som vaga) bär med sig någon form av missbruksproblematik, och/eller kriminalitet i form av stölder, våldsbrott eller sexualbrott. Denna problematik beskrevs dock av informanterna som ”annorlunda” och/eller lindrigare än för andra ungdomar som placeras på SiS. Till exempel menade vissa behandlingsassistenter att ensamkommande oftast inte har någon utpräglad missbruksmentalitet eller livsstil, vilket gör att det ”problem” som ska lösas vid en SiS-placering blir mer otydligt. I fokusgruppsdiskussionerna framkom att det är svårt att generalisera, men att den drogproblematik som finns hos ensamkommande sällan är lika tung och långvarig som hos svenskfödda ungdomar som placeras på SiS. Här framkom även skillnader mellan grupper av ensamkommande, där killar från Nordafrika beskrevs som minst lika belastade av drogmissbruk och kriminalitet som andra ungdomar på SiS, medan de problemen som ungdomar från Afghanistan bär med sig mer beskrevs handla om trauma och utagerande beteenden, och en oförmåga hos HVB-hemmen att hantera dessa beteenden. Å andra sidan

ansåg vissa avdelningsföreståndare att ensamkommande från Afghanistan generellt hade tyngre missbruk med sig, och inte sällan använder droger som ett sätt att självmedicinera.

På frågan om huruvida trauma finns med som ett "problem" för ensamkommande ungdomar som placeras vid SiS särskilda ungdomshem, framkom delade uppfattningar. Flera behandlingsassistenter menade att trauma alltid finns med hos dessa ungdomar, särskilt för de som haft en svår flykt bakom sig med svåra upplevelser, medan andra menade att trauma inte var det stora problemet för de här ungdomarna. Avdelningsföreståndare och institutionschefer menade vidare att även om alla ungdomar som hamnar på SiS bär med sig olika trauman, är de trauman som ensamkommande bär med sig ofta grövre och kan inbegripa att ha bevittnat mord, deltagit i väpnad konflikt eller själv blivit utsatt för våldtäkt. Majoriteten av fokusgruppsdeltagarna (16 stycken) instämde i påståendet "Ensamkommande bär med sig traumatiska erfarenheter som kräver särskild behandling". Oavsett uppfattning var dock behandlingsassistenter överens om att SiS inte har kompetens för att arbeta med traumabehandling; trauman kräver kvalificerad behandling som inte finns på SiS, och som heller inte ingår i SiS uppdrag. Avdelningsföreståndarna berättade vidare att många ensamkommande på SiS mår dåligt och har behov av psykiatrisk hjälp, men att de inte får någon hjälp av barnpsykiatrin. Det som i stället händer på SiS är att de ungdomar som mår sämst kan behöva avskiljas, vilket bara leder till att de mår ännu sämre (se också Ghazinour m.fl., 2020). Informanterna var eniga om att om ungdomen placerats på SiS på grund av att hon eller han är utagerande, mår psykiskt dåligt eller har varit med om trauma så försämras det psykiska måendet av inlåsning på SiS.

Ett tydligt behov hos ensamkommande som framkom i intervjuer med avdelningsföreståndare och institutionschefer var behovet av struktur och "hållande", oavsett problematik. Även där det inte finns någon egentlig grund för LVU så har dessa ungdomar, enligt föreståndare och chefer, behov av den struktur och de ramar som finns på SiS. Behoven och uppdragen handlade således ofta om att ungdomarna ska fungera med andra utan att ta till hot eller våld, återerövra dygnsrytmen och få "komma till ro" (Inst.chef1). För många ungdomar, inte bara ensamkommande, blir den struktur som finns på låst institution, en chans att landa. Många ensamkommande har dessutom avvikit eller "straffat" ut sig på HVB-hem och/eller familjehem, men på SiS kan de inte längre straffa ut sig, där möter de personal som står kvar; "De killar som kommer hit har straffat ut sig överallt genom att våra våldsamma ... De försöker med samma sak här, men det är bara det att de inte kan flyttas [härifrån, vår anm.], vi är sista instans" (AF7). Här framkom även uppfattningen att dessa behov av "hållande, struktur och omhändertagande" borde kunna tillgodoses av någon annan institution än SiS (Inst.chef2).

Utöver problem som kan finnas hos alla ungdomar som placeras på SiS särskilda ungdomshem framkom även särskilda behov hos ensamkommande ungdomar, som skiljer sig från de behov som finns hos andra ungdomar. Avdelningsföreståndare och institutionschefer beskrev att det, utöver de (lätta) missbruks- och kriminalitetsproblem som finns hos ensamkommande, ofta även finns en annan slags problematik hos just denna grupp. Här framkom rotlöshet, brist på sociala nätverk och inte minst osäkerheten i hela asylprocessen som starkt bidragande faktorer till att dessa ungdomar

mår dåligt och behöver särskilda insatser. "Den osäkra asylprocessen påverkar ungdomarna jättemycket, den gör att de mår sämre rent psykiskt, och blir mer skadebenägna" (Inst.chef2). Samtidigt framkom att SiS varken har insyn i eller kunskap om hur den processen ser ut, och att de inte gör någon skillnad på om ungdomen har uppehållstillstånd eller ej. Trots detta framkom ändå att det "är lättare att jobba med ungdomar som har fått uppehållstillstånd, då de som är utvisningshotade har svårt att ta till sig behandling över huvud taget, det händer så mycket i huvudet på dem" (AF7). Dessutom beskrev avdelningsföreståndare hur personalen, när det gäller ungdomar som ej fått uppehållstillstånd, ofta hamnar i någon slags "parallellprocess med deras utredning – ungdomarna tror att det de säger här kommer att påverka deras asylprocess" (AF4). Den särskilda problematik hos ensamkommande som beskrivs av informanterna hade också att göra med bristen på socialt sammanhang. Den motivation till förändring som finns hos ungdomar på SiS handlar ofta om att få komma tillbaka till sitt "normala" liv med familj, vänner och sysselsättning. Allt detta saknas till stor del hos ensamkommande, och i synnerhet hos de ungdomar som väntar på besked eller fått avslag på asylansökan. "Den stora utmaningen med att jobba med dessa killar är att det inte finns något socialt nätverk att jobba gentemot, det finns inget att återvända eller komma tillbaka till. För ungdomen finns inget att jobba mot ... de vet ej var de ska ta vägen efteråt ... Identiteten satt i ett sammanhang saknas" (Inst.chef2).

Sammantaget ger dessa intervjuer inblick i att SiS-personalen uppfattar att ensamkommandes problematik skiljer sig något från den hos andra ungdomar som placeras på SiS. Det handlar om att många av dem inte har samma "allvarliga" missbruks- och kriminalitetsproblematik som andra ungdomar som placeras på SiS; "De flesta ensamkommande behöver stöd och hjälp, men inte i SiS regi utan i öppnare former. De är inte tillräckligt kriminella eller missbrukande för att vara på SiS" (AF5). Således passar ensamkommande inte in i SiS typiska "klientprofil" och har inte de problem som SiS har kompetens och mandat att bemöta och behandla. Dock framkommer hos ensamkommande en annan slags problematik som, utöver (lindrigt) missbruk och kriminalitet, har att göra med osäkerhet i asylprocessen, brist på sociala nätverk; trauman och psykisk problematik – det vill säga problem som inte uttryckligen ingår i det SiS har i uppdrag att arbeta med.

Ungdomarnas syn på problemen

I intervjuer med ungdomar framhölls tid i Sverige som en viktig faktor. Majoriteten av ungdomarna menade att de olika typer av dysfunktionella beteenden de uppvisat, uppträtt kort efter att de kommit i Sverige, och framhöll asylprocessen som pressande.

Ungdomarnas problembild skiljde sig åt när det gällde beslut om placering. Ett par av ungdomarna uppgav att de hade haft besvärliga beteendeproblem och att de därför var tacksamma över att de fått vård. Ett par andra ansåg att de hade behandlats orättvist på så sätt att SiS-placeringen kändes överdriven i förhållande till de ringa beteendeproblem som de uppvisat före placering.

Majoriteten av ungdomarna såg socialtjänsten och kontakten med socialsekreteraren som problematisk. En av ungdomarna berättade följande:

... jag hade låg ålder och var rädd att duscha med de andra placerade ungdomar som var äldre än mig. Ringde till min socialsekreterare och bad om att hon skulle förflytta mig. Jag lovade att bete mig bra och göra vad som helst. I stället hörde jag av socialsekreteraren att i Koranen står inte att man inte får duscha i grupp. Detta gjorde att jag bestämde mig att fly från min dåvarande SiS-placering och levde på gatan i nästan två månader innan polisen tar mig. Och vid polisens ingripande blev jag misshandlad av polisen ...

En annan sak som en del av de asylsökande ungdomarna brottades med och som genomsyrade deras berättelser är den *skuld* och *skam* som de bar inom sig. Skulden handlade ytterst om det hopp som familjen investerat i ungdomen. Uppehållstillstånd för ungdomen skulle kunna resultera i familjens återförening men på grund av SiS-placeringen upplevde ungdomarna att de var misslyckade och detta inte längre var möjligt, vilket resulterade i en känsla av skam.

Problem som framkommer i journalerna

Generellt kan sägas att uppdragen (till ungdomshemmen) som återfinns i journalmaterialet är mångfacetterade och speglar de komplexa motiv till placeringarna som upp-givits. Det kan därför handla om breda uppdrag som att ungdomen ska få hjälp med "gott socialt uppförande, fysiskt god hälsa, bra psykiskt mående och inte begå kriminella handlingar" (J21) men också om mer fokuserade sådana som handlar om "hjälp med bristande impuls kontroll" (J22). Överlag handlar merparten av uppdragen – och därmed de problem som aktualiserar dessa – om att bryta destruktiva beteenden och att hindra eskalerande socialt nedbrytande beteende. Dock innehåller många uppdrag också en form av (åter)upprättande av vardagen. Ungdomarna sägs behöva struktur, en fungerande dygnsrytm och goda matvanor. Som vi tolkar materialet finns det dock i några fall skäl att analysera SiS-placeringen också som ett sätt att lösa ett förvaringsproblem inför av- eller utvisning. I J12 möter vi till exempel en ung person som fått avvisningsbeslut. Socialtjänstens uppdrag inbegriper visserligen bland annat hjälp att bryta haschanvändande, lämna en kriminell livsstil, få råd och stöd, ett tryggt boende och god hälsa. Det framkommer emellertid under samtal med socialsekreteraren att den unge är över 18 år och av det skälet önskar att placeringen ska avslutas. Både hen själv och Migrationsverket uppger att hen är 23 år gammal men placeringen fortgår ändå, något som reser frågan om det handlar om förvaring inför avvisningen?

I J11 återfinns en ungdom som av socialtjänsten beskrivs som fysiskt utagerande med psykiatrisk problematik och självskadebeteende. En ungdom som tidigare varit inlagd på BUP och bedömts vara gränspsykotisk och som dessutom sexuellt trakasserat andra ungdomar på ett HVB-hem där hen bodde. Ungdomen är dessutom ett Dublinärende, det vill säga hen har tidigare sökt asyl i ett annat europeiskt land och ska därför utvisas dit och förmodligen åldersuppskrivas. Under tiden på SiS kan konstateras att hen får en strukturerad vardag, blir drogfri och medicinerar mot sin psykiska ohälsa. Mot slutet av tiden på det särskilda ungdomshemmet ökar dock ungdomens oro för framtiden, inte minst efter beslutet om utvisning till ett annat land i Europa. Efter ett besök på Migrationsverket utvisas hen direkt dit.

Också J5 dokumenterar ett ärende i vilket en ungdom mottagit slutligt avvisningsbeslut och ska utvisas inom en månad, då hen fyller 18 år. Ungdomen uttrycker att hen

hellre tar sitt liv än återvänder och blir under placeringen på SiS alltmer självdestruktiv. I uppdraget från socialtjänsten står förutom att få hjälp med sitt destruktiva beteende och stabilisera den psykiska hälsan att "vården ska pågå till dess att hen har ett stabilare psykiskt mående eller till dess hen avvisas".

Vilka insatser genomförs under placeringen och hur uppfattas förutsättningarna för och betydelsen av dessa?

Av intervjuer och journalmaterial framkom att insatserna i mångt och mycket handlade om att ge struktur, ramar och vardagsrutiner. En del ensamkommande ungdomar deltog dock också i programverksamhet. En utmaning i sammanhanget rörde ungdomarnas förmåga att förstå och kommunicera på svenska. Bristande språkkunskaper bidrog till att det var svårt för ungdomarna att tillgodogöra sig exempelvis samtalsinriktade behandlingsinsatser.

I det här avsnittet följer först en redovisning av SiS-personalens beskrivningar av insatser, därefter beskrivs insatser utifrån journalmaterialet. Sedan följer en genomgång av användandet av särskilda befogenheter under placeringstiden och en jämförelse mellan ensamkommande och andra placerade ungdomar avseende sådan användning.

SiS-personalens beskrivning av de insatser som görs

Institutionscheferna och i synnerhet avdelningsföreståndarna beskrev att insatserna under placeringstiden för ensamkommande framför allt handlar om "handfast struktur, hållande och ramar". "Vi ger ungdomarna en struktur, ser till att de kliver upp på morgonen och att dagen får en tydlig struktur" (AF7). Behandlingsassistenterna bekräftade också att insatserna under placeringen handlar mycket om att upprätta struktur och att lära sig dagliga rutiner och få vardagen att fungera. Vid den ena institutionen beskrevs hur varje dag inramades av flera samlingar i grupp på fasta tider, till exempel morgonmöten och kvällsmöten där var och en fick "spegla sina känslor och sin dag" (AF1), medan man vid den andra institutionen jobbade mer individuellt med ungdomarna. Behandlingsassistenterna beskrev också att de dagliga insatserna planerades utifrån den riskbedömning som görs för var och en; man upprättar dagliga individuella strategier för varje ungdom utifrån hur denne mår just den dagen. Dessutom beskrevs hur ett fas-tänkande genomsyrar insatserna: "ju mer de sköter sig och följer regler och rutiner, ju mer frihet får de, de kommer upp i fas" (BehAss6). Placerings-insatsen beskrevs således som något väldigt handfast; det handlade om att hjälpa ungdomarna att komma in i dagliga rutiner, att få en normal dygnsrytm samt få ordning på åtanandet och sovandet. Dessutom tränades sociala färdigheter såsom att bädda sängen, städa, diska osv. Likaså framhölls daglig fysisk aktivitet, såsom promenader, lagsporter och gym, som en viktig insats under placeringstiden. Skolan beskrevs också som en viktig del: "Skolan är en viktig och integrerad del av behandlingen, den har blivit viktigare och

viktigare. Man ska få med sig något värdefullt när man kommer ut" (Inst.chef1). Skolpersonalen berättade att de känner till varje ungdoms vårdplan och har löpande kontakt med annan SiS-personal. De menade också att skolarbetet kan förstärka effekterna av andra insatser som görs på de särskilda ungdomshemmen, genom social träning som gruppen ensamkommande generellt sett anses behöva i stor utsträckning (L1), och genom att skolarbetet bidrar till att "återupprätta vardagen" (L2). Utöver detta betonades också att skolarbetet kan hjälpa ungdomarna att ställa frågor om och få utrymme för att diskutera såväl identitetsfrågor ("vem är jag och vad gör jag i det här landet?") som samhällsfrågor ("hur fungerar egentligen det här samhället runt omkring mig?"). Därtill kan läggas skolpersonals erfarenhet av att skolarbetet i sig kan väcka en central och viktig framtidstro som kan påverka andra insatser positivt; ungdomarna ser att utbildning ger dem möjligheter till andra vägar i livet.

Informanterna berättade även att vissa ensamkommande följer den programverksamhet som bedrivs vid institutionerna, till exempel speciella missbruksprogram och kriminalitetsprogram. Avdelningsföreståndarna uttryckte dock att det är mycket osäkert vad ensamkommande förmår tillgodogöra sig av dessa aktiviteter, då nästan alla programinslag är samtalsinriktade och förutsätter goda svenskkunskaper. En av avdelningsföreståndarna menade också att "försök med behandling [för ensamkommande] har inte fungerat – språk och kultur blev en krock med den behandling som finns [på SiS]" (AF4). Samtidigt framhölls bemötandet som kanske den viktigaste insatsen under placeringstiden: "bemötandet är a och o, särskilt när någon inte kan språket. Att se individen, vem är just den här individen?" (AF1). Institutionscheferna framhöll även SiS värdegrund – respekt, omtanke och tydlighet – som något som ska genomsyra allt arbete. "Med ett schysst bemötande mot killarna blir det inte så mycket stök, det är grundtanken" (Inst.chef1). Avdelningsföreståndarna framhöll även betydelsen av lågaffektivt bemötande, det vill säga att "vara rund i fyrkanten" (AF6), då många konflikter och även särskilda befogenheter kan undvikas på det sättet. Att jobba med relationen till ungdomarna beskrevs som absolut centralt för behandlings-assistenterna: "Vi jobbar helt med relationen – skapar en relation till våra killar. Det är a och o, då behövs inga särskilda befogenheter. Lyckas du skapa en relation så lyckas du med allt! Att sitta inlåst och lyda någon man ej har en relation till funkar inte. Vi bemöter dem med respekt, lyssnar på dem, får dem att känna sig uppskattade" (BehAss5). Betydelsen av att bygga upp en relation och skapa en allians med ungdomen diskuterades även i fokusgrupperna, och där betonades att när man inte har ett gemensamt språk att bygga på får man i stället använda kroppsspråk, visa att man är närvarande, aktivt vägleda och på andra sätt hjälpa till. Trygghet och tillit beskrevs också kunna byggas upp genom att personalen har ett tydligt förhållningssätt och behandlar alla lika. Detta diskuterades i en av fokusgrupperna som något som särskilde SiS från HVB-hem: "Det är samma förhållningssätt på varenda kille, samma krav på varenda kille. Men när han [en ungdom, vår anm.] kom ut på ett HVB-hem så var det inte det. Det var inte samma regler, det var inte samma struktur, det var ingenting. En kille behandlades på ett sätt, och en annan behandlades på ett annat sätt, och det skapar konflikter mellan ungdomar, och mellan ungdomar och personal" (FGD3).

SiS-personalens uppfattning om förutsättningarna för de insatser som görs

Bristande språkkunskaper var det som framhölls som den största utmaningen när det gäller placering av ensamkommande på SiS, då alla deras dagliga insatser är planerade med svenska språket i fokus. Behandlingsassistenterna beskrev hur man därför försöker anpassa insatserna för ensamkommande. Att ha anställda med samma kulturella och språkliga bakgrund som ensamkommande beskrevs som ovärderligt, men inte tillräckligt. Insatserna behövde ändå anpassas; ensamkommande kunde till exempel sällan delta i gruppaktiviteter kring veckans tema utan fick göra individuella uppgifter. För att kunna tillgodogöra sig placeringsinsatsen, och i vissa fall behandling vid SiS, skulle ensamkommande därför först behöva en "intensivkurs i svenska, och även ordentlig samhällsinformation kring vad som gäller i Sverige" (AF5). Bristande kommunikation beskrevs vara något som ökar sannolikheten för att ta till särskilda befohgenheter. Flera informanter uttryckte att SiS själva borde satsa på ökad språk- och kulturkunskap inom myndigheten. Få menade att det borde finnas särskilda avdelningar bara för ensamkommande, då svenska och ensamkommande ungdomar ofta lär sig mycket av varandra, men flera framhöll att flerspråkig personal var oerhört viktigt i arbetet med dessa ungdomar. "Det är mycket viktigt att det finns personal som pratar killarnas språk och som känner till deras kulturella och religiösa bakgrund, de kan bemöta dem på ett annat sätt, till exempel genom att kunna diskutera vad islam står för osv." (Inst.chef1). I fokusgrupperna instämde alla deltagare i påståendet att "användandet av professionella tolkar är nödvändigt för att kunna bedriva behandling med ensamkommande". I de efterföljande diskussionerna framkom dock att tolk ganska sällan används på grund av att det var svårt att få tag i professionella tolkar och på grund av att det var "otympligt" i behandlingsarbete. I stället beskrev deltagarna hur de i behandlingsarbetet använder "kroppsspråk och bilder och texter och översättningar från nätet ... och ja, vi försöker ju vända ut och in på oss själva. Det blir ju ett jättetungt arbete" (FGD1). Skolpersonalen beskrev också hur deras insatser kompliceras av språksvårigheter och att träning i svenska därför är helt central. Dessutom beskrev de hur det generellt sett är svårare för skolan att arbeta med ungdomar som ännu inte fått uppehållstillstånd eller som har fått avslag. De senare är mycket svåra att motivera till skolarbete (L1, L2).

Utöver språket beskrevs även avsaknaden av det intervjupersonerna refererade till som svenska värderingar som en utmaning i insatser riktade mot ensamkommande. SiS arbete bygger på en gemensam grund i svenska normer kring vad som är rätt och fel osv. Om man inte delar den blir det mycket svårt att ta till sig de insatser som görs på SiS. Insatserna för ensamkommande präglas därför av att "guida dem i beteende och sociala färdigheter, konflikthantering och stresshantering. Beteendemässigt kan vi jobba med dessa ungdomar men inte i behandling, det funkar inte på grund av språket" (BehAss6). En av institutionscheferna beskrev också hur "de upparbetade metoderna för att arbeta inte fungerar för dessa ungdomar och det blir en frustration hos personalen. Metoderna är anpassade för killar som känner till det svenska samhället" (Inst.chef2). Därför framhölls att det skulle behövas riktade och anpassade insatser just för denna grupp – något slags "samlat strukturerat placeringspaket" anpassat efter ensamkommandes behov, som till exempel skola med intensiv språkinläring och

samhällsorientering. Behovet av specialanpassade insatser/specialanpassad behandling för ensamkommande på SiS framkom i både intervjuer och fokusgrupper. En majoritet av fokusgruppsdeltagarna instämde i påståendet "det behövs specialanpassad behandling på SiS för ensamkommande". Dock var det inte helt klart vad denna specialanpassade vård borde innehålla. Det som nämndes i detta sammanhang var någon form av "grundkurs i samhällsinformation" samt intensiv svenskinläring, för att underlätta för ensamkommande att ta till sig SiS insatser. Dessutom betonades behovet av ökad kompetens och vidareutbildning för personalen i frågor som berör ensamkommande. Här nämndes bland annat behov av utbildning i "integration", migrations- och asylprocessen, landinformation samt kunskap om posttraumatiskt stressyndrom, men även att SiS som organisation skulle satsa mer på flerspråkig personal. Något som en del personal också beskrev som problematiskt i arbetet var att många ensamkommande upplevdes vara äldre än SiS målgrupp. I en av fokusgrupperna diskuterades åldersfrågan på följande sätt:

Deltagare: "och sen ålder också ... men herregud ... här som du ska jobba med ungdomar, med barn. Men här har vi säkert 30-åringar, 25-åringar, 26-åringar. Hur ska jag se dem som barn? De är inte barn. De är vuxna."

Forskare: "Är det generellt tycker ni? Alltså ..."

Deltagare: "Ja vi har ett stort problem med åldern, alltså att vi blandar. Jag menar skulle massmedia få reda på att vi har två svenska ungdomar där en är 17 och en är 35 så skulle det ju ... fan vår generaldirektör skulle ju bli hängd." (FGD3)

Det fanns dock även saker som beskrevs som lättare i arbetet med ensamkommande än med andra ungdomar. Flera informanter beskrev att ensamkommande ofta var mer motiverade för studier och annan verksamhet som erbjuds under placeringen jämfört med andra placerade ungdomar. Dessutom beskrevs hur ensamkommande ofta har en självklar respekt för vuxna, vilket underlättade arbetet. En avdelningsföreståndare berättade att "Jag tycker det är jättelätt att jobba med ensamkommande! De har oftast den där grundläggande respekten för vuxna som svenska ungdomar saknar, de har en helt annan mentalitet. De har varit med om så mycket men har ändå en självklar respekt för vuxna" (AF4).

Insatser som dokumenteras i journalerna

De insatser som beskrivs i de 25 journalerna hänger i stor utsträckning ihop med placeringstidens längd och huruvida placeringen varit akut och sedan avslutats eller övergått i utredning och behandling. Som tidigare redovisats hade samtliga 25 ungdomar placerats akut och åtta placeringar övergått i utredning och/eller behandling. En absolut majoritet av ungdomarna (24) var dock placerade på ungdomshemmen längre än 30 dagar. Betonats bör, som tidigare framgått, att inte alla insatser dokumenteras i journalerna.

I generella termer visar en analys av de insatser som gjordes i de 25 fallen att det förekom programverksamhet, Aktiviteter i dagliga livet (ADL-träning), skolgång, fysisk aktivitet, diverse samtalsverksamhet samt insatser som syftade till att återupprätta vardagen. Konstateras kan också att det i vissa journaler saknades mål att relatera insatserna

till medan det i andra uppgavs omfattande behov utan att det gick att identifiera insatser kopplade till dessa.

Vad gäller programverksamhet fanns sådan dokumenterad i flera journaler (J6, J10, J15, J14, J4, J2 och J21). Vi bedömer att programverksamheten överlag svarade väl mot de behov och behandlingsmål som angivits i journalerna, men att det finns en del frågetecken kring hur ungdomar med ringa kunskaper i svenska kunnat tillgodogöra sig den. I J6 beskrivs behoven i fem olika behandlingsplaner. Socialtjänsten har uppgivit att psykiatriska problem, missbruk och suicidförsök behöver utredas. Behandlingsmålen är tydligt kopplade till dessa behov och handlar om att ungdomen ska skyddas mot självskadebeteende, ska stöttas i att följa regler och rutiner, ska bli drogfri och motiveras till fortsatt drogfrihet, ska må bra psykiskt och fysiskt, känna sig tryggare och vara motiverad att ta emot den hjälp som erbjuds. Själva behandlingen bedrivs sedan i diverse program kopplade till temana identitet, familj/nätverk, kriminalitet och missbruk.

I J10 konstaterar socialtjänsten att det finns problem kopplade till brottslighet, droger och skola. Socialtjänsten uppger också att ungdomen behöver hjälp med sitt psykiska mående då hen säger sig vara orolig, deprimerad och känner sig utanför. I behandlingsmålen ingår att "komma till insikt om sin maktlöshet inför drogen och att tillvaron blivit ohanterlig" samt att motivera "till fortsatt behandling för drogmissbruk och kriminalitet" (J10). Behandlingen beskrivs utförligt i journalen och kopplas kontinuerligt till behov och mål. Man arbetar i grupp och enskilt och använder också externa självhjälsgrupper. Ungdomen träffar drogterapeuter och deltar i arbetet med olika teman som berör maktlöshet, konsekvenser, andlighet, medberoende, beroende, roller, känslor och tillfrisknande. Ungdomen deltar också i en serie föreläsningar och MI-inspirerade samtal, hen löser individuella uppgifter och får feedback från de andra. Efter avslutad behandling får ungdomen medalj, diplom och en t-shirt.

I en del fall finns komplexa behov beskrivna men inga eller få insatser som relaterar till dessa. I J7 har socialtjänsten exempelvis uppgivit att ungdomen är i behov av vård då suicidförsök förekommit, då ungdomen varit fysiskt utagerande och det finns en psykiatrisk problematik. Utöver detta finns missbruk av hasch samt kriminalitet (personrån med kniv) i ungdomens problematik. De behandlingsmål som finns dokumenterade under den 56 dagar långa placeringen rör dock endast "fungerande ADL" (J7). Ofullständiga anteckningar från ett möte med socialtjänsten ger vid handen att uppdraget även inkluderar rättspsykiatrisk undersökning, drogfri tillvaro, psykologsamtal samt att läsa svenska i skolan. Av den övriga dokumentationen i journalen framgår beslut om vård på låsbar avdelning, ADL-träning och skolgång. Vi identifierar inte några insatser som rör psykisk hälsa men sådana kan ha genomförts och dokumenterats på annat sätt. Ungdomen avvek samma dag som vård på låsbar avdelning avslutades; andra typer av insatser var således möjligen planerade men kunde inte påbörjas.

I andra fall, till exempel J18, önskar socialtjänsten insatser som bidrar till att ungdomen blir drogfri. Under placeringen – som omfattar 78 dagar – finns behandlingsmålet "drogfri" dokumenterat tillsammans med mål som rör god omvårdnad, trygg miljö och stöd i vardagsrutiner. Av journalanteckningarna framgår att ungdomen haft samtal med psykolog och träffat en sköterska för ett hälsosamtal. I övrigt kretsar mycket av

anteckningarna i journalen kring fysiska aktiviteter; ungdomen är en mycket duktig fotbollsspelare, en uthållig löpare och deltar ofta i flera andra fysiska aktiviteter (pingis, innebandy). Vad som görs i övrigt för att nå målet "drogfri" framgår inte (inga noteringar om att några drogterapeuter är involverade finns exempelvis). Anteckningarna är dock jämförelsevis kortfattade och görs heller inte på daglig basis, några rapporter från skolan återfinns inte och det finns heller inga veckosammanfattningar.

I en del journaler möter vi ungdomar vilkas tillvaro på de särskilda ungdomshemmen i mångt och mycket handlar om att sova, äta, spela tv-spel och gå i skolan. I viss mån kan detta handla om att återupprätta rutiner och vardag och hitta tillbaka till en mer normal dygnsrytm. I några fall har inte så mycket mer hunnits med eftersom ungdomen avvikit. I J16 avviker ungdomen efter 23 dagar. Socialtjänsten har beskrivit en problematik som rör kriminalitet och missbruk men inga insatser kopplade till denna kan identifieras i journalen.

Att stimulera till fysisk aktivitet är en insats som återkommer i snart sagt alla journaler. Det kan röra sig om allt ifrån promenader till styrketräning, löpning, fotboll, basket och pingis. Stödande samtal med personal, sköterska, hälso- och sjukvårdspersonal samt psykolog är också de vanliga insatser som ibland genomförs som en del av programverksamhet och ibland står utanför sådan. Samtalen sker utifrån ungdomarnas behov och kan till exempel ta sin utgångspunkt i psykisk hälsa, skolgång, hjälp att hantera känslor, vägledning in i svenska normer och värderingar och som stöd i en strävan att bli självständig.

Vad gäller insatserna generellt kan det också konstateras att dessa på en del särskilda ungdomshem har genomförts med samspråkig personal och att exempelvis filmer som ingått i behandlingen har kunnat ses på det språk ungdomen har som modersmål. Att ta hänsyn till språk har följaktligen i vissa fall (t.ex. i J15) varit en uttalad insatsstrategi. Vi bedömer i övrigt att språksvårigheter i flera fall varit betydande och försvårat de insatser som gjorts, vi återkommer till och diskuterar detta närmare i nästa avsnitt.

Dokumentation om betydelsen av insatserna

Journalerna visar att betydelsen av de insatser som görs varierar, något som givet komplexa uppdrag och andra omständigheter inte kan betraktas som annat än väntat. Ur vissa journaler går att utläsa att språksvårigheter i många fall försvårar insatser och därmed deras betydelse för den enskilde ungdomen. Vi identifierar även fall som visar på nära kopplingar mellan uppgivna behov, mål och insatser och som också visar att SiS-placeringen fungerade för ungdomen. Vi konstaterar emellertid också att de ungdomar vi möter i ett par journaler inte verkar må bättre efter placeringen.

Vad gäller språksvårigheter så finns sådana dokumenterade i snart sagt samtliga journaler. Det är uppenbart att många ungdomar har mycket svårt att förstå svenska och systematisk användning av tolk förekommer inte – generellt sett – på de ungdomshem som representeras i journalerna. Tolk används överlag i formella samtal med advokat, i rätten samt i samband med läkarbesök. I en del fall, som vi tidigare beskrivit, används samspråkig personal som en del av insatsstrategin, i många fall möter vi dock i journalanteckningarna personal som beskriver hur de och ungdomen försökt förstå

varandra genom kroppsspråk eller bilder. Missförstånd på grund av språkförbistring leder dock ofta till frustration och konflikter. Några av ungdomarna blir förtvivlade när de upptäcker att de samtyckt till saker som de i själva verket bestrider (exempelvis J8). Som vi tidigare redovisat ifrågasätter en del av dem sin placering och andra bestrider den bild som socialtjänsten givit av dem (exempelvis J6, J9 och J13). För ungdomar som varit i Sverige en mycket kort tid när de placeras på särskilt ungdomshem är språksvårigheter givetvis ännu mer framträdande och i anteckningar framgår att språket är "begränsande" (exempelvis J7); det är svårt för ungdomarna att förstå vad LVU är och vad som skiljer ett särskilt ungdomshem från ett fängelse. Det är också i flera fall svårt för dem att förstå varför personal fattar vissa beslut, varför kläder och annat inte anländer från ett tidigare boende och – rimligen – svårt för dem att tillgodogöra sig en del av insatserna som görs för dem.

I ett par journaler identifierar vi emellertid goda kopplingar mellan uppgivna behov och insatser; journaler i vilket dokumenterat resultat indikerar att insatserna fungerat. I en del fall (J10 t.ex.) framgår av slutanteckningar och sammanfattningar av placeringstiden att personal anser att insatserna varit betydelsefulla och åstadkommit en önskvärd förändring av problematik, situation och mående. I andra (exempelvis J14) bedömer vi att en SiS-placering var precis det som behövdes för att strukturerade insatser skulle kunna göras för att hantera ett missbruksproblem.

I några journaler (J17 och J18 t.ex.) följer vi dock ungdomar vilkas humör blir allt sämre under placeringstiden och där självskadebeteende uppträder. I J17 förekommer både beskrivningar av språkrelaterade problem, som leder till ilska och frustration, och att ungdomen skär sig i armen och ställer en stol mitt i sitt rum under en stålring hen fäst i taket.

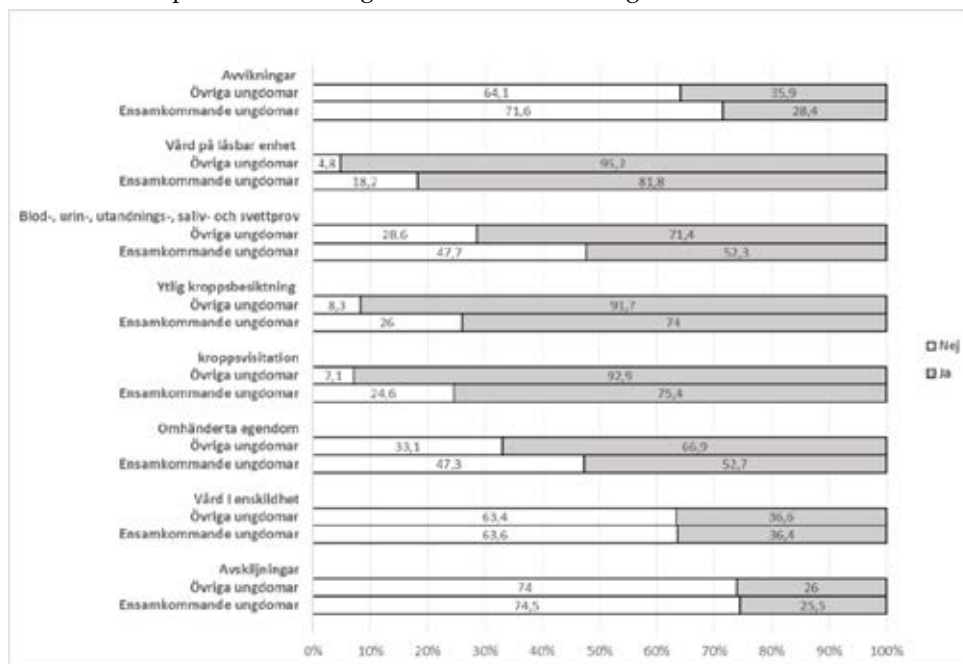
Särskilda befogenheter och vård i enskildhet för ensamkommande och andra ungdomar

KIA-materialet visar att det totalt fanns 2 398 ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen under den undersökta perioden, varav 423 (17,5 %) var ensamkommande. Av de placerade ungdomarna var 1 660 (69,3 %) pojkar, och bland de ensamkommande ungdomarna var 95,7 procent pojkar, att jämföras med 63,6 procent av icke-ensamkommande placerade ungdomar. Medelåldern var $16,0 \pm 1,65$ år och varierade mellan nio och 20 år. Ensamkommande ungdomar vårdades i enskildhet i samma omfattning som andra ungdomar (ungefär 27 % i båda grupperna fick vård i enskildhet) och det var ingen statistisk skillnad mellan grupperna.

Ensamkommande ungdomars placeringsfrekvens skiljer sig något från övriga ungdomars. Andelen icke ensamkommande ungdomar som placerats minst två gånger vid SiS är 28 procent, vilket är mer än dubbelt så mycket som ensamkommande ungdomar (11 %). När det handlar om avvikningsfrekvensen är andelen avvikningar statistiskt säkerställt högre hos övriga ungdomar (36 %) jämfört med ensamkommande (28 %). När det handlar om kroppsvisitation, yttlig kroppsbesiktning, blod- och urintest samt saliv-

och svettprov ser vi att övriga ungdomar, procentuellt sett och statistiskt säkerställt, i högre utsträckning har utsatts för dessa särskilda befogenheter jämfört med ensamkommande ungdomar. För övriga särskilda befogenheter fanns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan ensamkommande och övriga ungdomar (se Figur 1 nedan).

Figur 1 visar jämförelser mellan ensamkommande ungdomar och övriga ungdomar med avseende på särskilda befogenheter samt avvikning och vård i enskildhet.

Figur 1: Användandet av särskilda befogenheter samt avvikning bland ensamkommande ungdomar och övriga ungdomar

Diskussion och slutsatser

I det här avslutande kapitlet rekapitulerar vi de huvudsakliga resultaten och diskuterar dessa med hjälp av de teoretiska referensramar som presenterades i kapitel två. Vi för dessutom en mer systematisk jämförande diskussion kring de olika aktörernas uppfattningar om motiv och problem. När jämförelser mellan SiS-personal och socialsekreterare görs är det emellertid viktigt att understryka fyra saker. För det första, att vi inte har vetskap om det förhåller sig så att de aktörer som intervjuats för den här rapportens vidkommande har samverkat i något eller några ärenden. Urvalet av intervjupersoner gjordes inte (och kunde inte göras) på det sättet. Sannolikheten är således – som underströks inledningsvis – relativt hög för att de socialsekreterare som intervjuats *inte* är representativa för de socialsekreterare som en del av den intervjuade SiS-personalen mött. För det andra påminner vi om den geografiska avgränsning som intervjuerna med socialsekreterarna präglas av. För det tredje vill vi understryka att gruppen intervjuade socialsekreterare är relativt liten. Vi beskriver de skillnader vi identifierat mellan deras och SiS-personals uppfattningar men dessa skillnader bör ses i kontexten av socialsekreterargruppens storlek. För det fjärde vill vi betona att vissa av de slutsatser som dras kan vara giltiga för alla ungdomar som placeras på SiS, men eftersom vi inte jämfört ensamkommande med andra placerade ungdomar kan vi inte veta detta.

Hur uppfattar de olika aktörerna de motiv som ligger till grund för SiS placering av ensamkommande ungdomar?

På en övergripande nivå kan sägas att två motstridiga bilder framträdde vad gäller motiv. Å ena sidan att ensamkommande ungdomar generellt sett hade en *komplex problematik* vilken följaktligen föranledde placering på särskilt ungdomshem; å den andra att ungdomarna, eller åtminstone ett icke obetydligt antal av dem, uppfattades som *felplacerade eller placerade på för vaga grunder*. Vad gäller den första bilden, framgick av intervjuer med socialsekreterare och av journalmaterialet att flera olika LVU-kriterier ofta anfördes, något som alltså stärker förekomsten av en komplex problematik. Beträffande den andra bilden, ansåg de olika personalkategorierna på de särskilda ungdomshemmen generellt sett att de många kriterierna och motiven var oklara och vaga. Intervjuade socialsekreterare betonade att deras ansökningar om placeringar var baserade på noggranna utredningar som ofta påvisade just komplexa problembilder. De underströk dessutom att placering på särskilt ungdomshem verkligen var en sista utväg. Socialsekreterarna uttryckte också besvikelse över att SiS-personal (åtminstone uppfattade

socialsekreterarna det så) på förhand bestämt sig för att en viss ungdom var felplacerad. De redovisade även erfarenheter av att SiS-personal var ovan vid att boka tolkar och vid att möta just målgruppen ensamkommande ungdomar. SiS-personal gav i kontrast till detta uttryck för att de ansåg att socialtjänsterna ofta tillställde hemmen undermåliga utredningsunderlag och att ungdomarna placerades för att personal på HVB-hem saknade kompetens och inte kunde hantera ett utagerande beteende hos ensamkommande ungdomar. Bedömningen från socialsekreteraren och HVB-hemmen att ungdomen var utagerande och en fara för sig själv och/eller andra, delades således ofta inte av SiS-personalen, som i stället hävdade att utagerande beteende borde kunna hanteras på HVB-hemmen. Dessa resultat förstärker bilden av att ensamkommande ungdomars bakgrund och historik inte är känd i samma utsträckning som för ungdomar som vuxit upp i Sverige (Statens institutionsstyrelse, 2015), vilket per automatik leder till mindre omfattande utredningar. Resultaten kan emellertid också delvis förstås utifrån de olika professionella och policyrelaterade kontexter socialsekreterare och SiS-personal befinner sig i; socialsekreterarna är ytterst ansvariga för att ungdomarnas behov av stöd tillgodoses, medan SiS har i uppgift att verkställa socialtjänstens och/eller domstolens beslut. Båda kontexterna har sina begränsningar och kan leda till en känsla av brist på handlingsutrymme hos både socialsekreterare och SiS-personal. Socialsekreterarna kan bara föreslå åtgärder och fatta beslut inom ramen för de alternativ som står till buds inom lagen och befintliga institutioner. Här betonar flera informanter att det saknas alternativ mellan SiS och HVB-hem. SiS-personalen å andra sidan behöver många gånger verkställa beslut som de inte instämmer med.

Skillnaderna mellan de olika aktörerna är med andra ord påtagliga på den här punkten men vi återkommer till att dessa resultat med fördel kan jämföras med andra liknande studier och att fortsatt forskning behövs. Socialsekreterarnas erfarenheter var att en del ensamkommandes *livssituationer var så pass kaotiska*, att de till slut blev akuta när det visade sig att de – trots att olika öppna vårdalternativ prövats – *inte fungerade i öppna boenden*. SiS-personals uppfattning var att ungdomarna av socialtjänsterna betraktades som osäkra kort varför man valde placering för att gardera sig. Samtidigt tillstod en del av socialsekreterarna att just ungdomshem kanske inte var optimalt, alla som inte fungerade på HVB-hem behövde inte nödvändigtvis placeras där, men, ansåg de, det fanns inga andra alternativ. I sammanhanget kan noteras att socialsekreterarna alltså å ena sidan framhöll att ensamkommande ungdomar måste bemötas och behandlas som individer med mycket varierande behov. Å den andra sidan fanns också en tydlig tendens (som även blev synlig i intervjuer med SiS-personal) att betrakta gruppen ensamkommande ungdomar i termer av att de hade ett *stort behov av struktur och hållande* och att detta inte kunde erbjudas dem på HVB-hem. Det går även att ur vårt material utläsa olika uppfattningar kring varför ensamkommande uppfattas ha större behov (än andra ungdomar placerade på SiS) av hållande och struktur. Framför allt påtalades bristen på sociala nätverk; bristen på familj eller andra sociala sammanhang att återkomma till ledde till ökat kaos och brist på struktur och riktning i livet. Dock framhölls även av några intervjupersoner att behovet av struktur och hållande gick att härleda ur en kaotisk livssituation föranledd av en asyl- och migrationskris. Alternativa placeringar som

kunde ge en tydlig struktur och ramar för utagerande ungdomar i en kaotisk livssituation efterfrågades därför.

Det fanns en samstämmighet mellan socialsekreterare och SiS-personal kring att det hos de allra flesta ensamkommande som placerats på SiS fanns någon form av drog- eller kriminalitetsproblematik. Dock var ett tydligt mönster hos SiS-personalen att de ofta upplevde att denna problematik var lindrigare eller "annorlunda" jämfört med andra ungdomar som placeras på SiS. Visst fanns det erfarenheter av droganvändning och/eller kriminalitet hos dessa ungdomar, men det var inte det övergripande problemet och inverkade därför både på ungdomens förståelse och motivation för placeringen. Detta bekräftades även i intervjuer med ungdomarna som tillstod att de hade vissa problem men att de inte tyckte att placering på SiS stod i proportion till den problematik de hade. Vi konstaterade tidigare att ensamkommande av dessa skäl kanske inte passar in i den klientprofil som normalt finns på SiS särskilda ungdomshem, det vill säga en ungdom med allvarliga drog- eller kriminalitetsproblem och som behöver motiveras till en förändring i sitt liv. Sammantaget anser vi att detta faktum kan leda till känslan av att man inte har något att ge dessa ungdomar, vilket även framkommit i våra intervjuer med SiS-personalen. Givet vad som i dag är känt om ensamkommandes utsatthet (inte minst under asyltiden) och sårbarhet för psykisk ohälsa (Hagström m.fl., 2018; Stretmo, 2018; Socialstyrelsen, 2013; Socialstyrelsen, 2018) borde det vara möjligt att utforma vård anpassad efter de behov som finns, både inom SiS och inom öppnare vårdformer.

Vilka problemrepresentationer framträder hos de olika aktörerna?

I analytiska termer har vi till vårt material och inspirerade av Bacchi ställt frågan: *Vilka problemrepresentationer framkommer och på vilka antaganden bygger de?* Föreställningar och uppfattningar om ensamkommande ungdomars placering på särskilda ungdomshem som framkom i intervjuer, fokusgrupper och journaler har följaktligen undersökts och analyserats med den frågan som utgångspunkt (se också Ghazinour m.fl., 2020). Klart, redan efter genomgången och den jämförande diskussionen om motiv, är att det finns en del tydliga mönster och dessutom konkurrerande problemrepresentationer. För det första gav intervjuerna med socialsekreterare och genomgången av journalmaterialet uttryck för att det problem en SiS-placering skulle lösa företrädesvis hade med *struktur, rutiner, återupprättande av vardagen samt med såväl kriminalitet som missbruk och annat socialt nedbrytande beteende* att göra. "Problemet" kan med andra ord enligt socialsekreterarna sägas karaktäriseras av att det ansågs finnas en legitim grund för placeringarna; dessa gjordes inte lättvindigt. Intressant nog framhölls dock att placeringarna ibland, enligt de erfarenheter socialsekreterarna gjort, inte resulterade i någon behandling, alternativt förvärrade ett problematiskt beteende. Det senare hade bland annat med sva-ga genomförandeplaner och språkförbistring att göra.

För det andra framträdde i intervjuer och fokusgrupper med SiS-personal att det problem placeringar skulle lösa snarare hade med *kompetensbrist på HVB-hem* att

göra och att socialtjänsterna inte själva visste vad det var för insatser som behövdes. Behandlingsuppdragen till ungdomshemmen blev av den orsaken oklara och präglades, enligt SiS-personal, av att socialsekreterarna "kryssade i allt" för att vara på den säkra sidan.

För det *tredje* framträdde tydligt i intervjuer med SiS-personal att placeringarna i viss utsträckning ansågs ämnade att lösa ett *platsproblem i kommunerna*. Föreställningen här var att kommunerna helt enkelt inte klarade av att placera alla ensamkommande varför händelser som knappast skulle föranleda SiS-placering av en svenskfödd ungdom gjorde det för en ensamkommande. Den här förvaringen ansågs (något som också i viss utsträckning bekräftades av journalmaterialet) dessutom ibland vara kopplad till ett av- eller utvisningsbeslut. En inlåsning på ett särskilt ungdomshem skulle med detta sätt att tänka alltså utgöra ett alternativ till förvar. Det senare är ju inte möjligt då personer under 18 år inte får placeras i förvar under längre tid än 72 timmar, eller, om synnerliga skäl föreligger, ytterligare 72 timmar (SFS 2005: 716).

För det *fjärde* och som en ytterligare grund till uppfattningen att det fanns en grupp ensamkommande som var felplacerade, anfördes *trauma*-argument av SiS-personal. Många ungdomar ansågs vara traumatiserade och då förelåg psykiatriska problem som placeringen inte kunde lösa eftersom SiS inte var rätt instans. I intervjumaterialet framkom att man på ungdomshemmen hade mött många ensamkommande som behövt men inte hade fått eller fick någon hjälp av barnpsykiatrin, något som också bekräftas av andra rapporter och kartläggningar av ensamkommandes situation i Sverige (Socialstyrelsen, 2013; Socialstyrelsen, 2018). En placering på SiS ansågs för dessa ungdomar kunna leda till att de mådde ännu sämre eftersom de ibland behövde avskiljas. Även detta är något som har belägg i forskning som visat på negativa psykiska effekter av inlåsning och förvar (Freedman, 2009; Ryan m.fl., 2009; Tazreiter, 2010).

Det framgår tydligt av intervjuerna med SiS-personalen att de såg barnpsykiatrin som en viktig aktör i behandling av placerade ungdomar. Att BUP har en viktig funktion att fylla, men att de också till stor del är en otillgänglig resurs för ensamkommande har konstaterats av andra (Socialstyrelsen, 2013, 2018). Att ensidigt betona att barnpsykiatrisk vård behövs, utan att också ta fasta på vad forskning säger om skyddsfaktorer mot psykisk ohälsa, riskerar dock att förstärka idén om att traumatisk stress per automatik leder till psykisk ohälsa. Litteratur om traumatisk stress visar, som framgick i kapitel två, att traumatisk stress också kan utveckla individen och inte bara bryta ner individens försvarsmekanismer (Collier, 2016; Richardson, 2002). Skyddade miljöer, trygga och stabila boenden, stabil skolgång, stödsamtal, samt socialt skydds nät framhålls i studier som viktiga skyddsfaktorer (Hagström m.fl., 2018), något som SiS ungdomshem till viss del kan erbjuda. Frågan är vad det skulle betyda om SiS-personal också fick kunskap om och kontinuerlig handledning i hur traumatiska erfarenheter hos ungdomar även kan användas som en möjlighet till personlig utveckling?

Bacchi och Goodwins (2016) analytiska fråga om *vilka effekter rådande problem-representationer får och vad som eventuellt lämnas oproblematiserat* ställer vi också i relation till våra resultat. Här kan vi konstatera att det finns relativt stora skillnader i hur de olika aktörerna definierar de problem som ensamkommande har och som avses lösas med en

SiS-placering. Effekterna av dessa olika problemrepresentationer blir, som vi tolkar det, en brist på samsyn, och en brist på förståelse mellan aktörerna. Detta bekräftas också i vårt material; socialsekreterarna uttryckte en besvikelse över att SiS-personal ibland på "förhand" bestämt sig för att en viss ungdom är felplacerad, och SiS-personalen gav uttryck för en besvikelse över att placerande socialsekreterare lämnar in vaga och otydliga placeringsuppdrag till SiS. Ungdomarna själva uttryckte att de hade vissa problem men hade svårt att förstå varför de behövde vara inlåsta på grund av dessa problem, det vill säga problematiken upplevdes ej stå i proportion till insatsen SiS-placering. Att de professionella aktörerna inte hade en gemensam problemrepresentation kring varför ungdomarna placeras och vilka problem som ska lösas, bidrar sannolikt inte till att öka ungdomarnas egen förståelse för SiS-placeringen. Sammantaget anser vi att våra resultat tyder på att de många olika problemrepresentationerna som finns kring ensamkommandes placering vid SiS särskilda ungdomshem bidrar till en otydlighet och osäkerhet hos både ungdomarna och de professionella aktörerna beträffande uppdraget. Våra resultat indikerar att både socialsekreterarna och SiS-personal upplever att de inte förmår göra ett helt optimalt arbete med dessa ungdomar; socialsekreterarna ser inga andra alternativ, och SiS-personalen upplever (åtminstone delvis) att de ingenting har att erbjuda dem. En gemensam problemrepresentation, det vill säga en samsyn kring varför placeringarna behövs och vilka problem som ska lösas med placeringen skulle sannolikt kunna skapa en ökad trygghet för både ungdomarna och berörd personal.

Inspirerade av Bacchi och Goodwin (2016) ställer vi också frågan om *vad som lämnas oproblematiserat i rådande problemrepresentationer*. Här indikerar resultaten att den komplexa och osäkra asyl- och migrationsprocessen finns med som en underliggande problematik för de allra flesta ensamkommande som placeras på SiS. Endast fyra av de 25 ungdomar vi följt i journalerna hade fått uppehållstillstånd, 16 hade inte fått det (varav fem mottagit avvisningsbeslut) och i fem journaler framgick inga uppgifter om uppehållstillstånd. Bristen på struktur i vardagen, en kaotisk livssituation samt ett stort behov av "hållande" framkom för många av de placerade ungdomarna, vilket tydligt kan kopplas till vad som präglar en osäker asyltillvaro. Tidigare forskning har visat att asylsökande ungdomar som väntar på att av- eller utvisas har mycket negativa upplevelser av asylsystemet och att många mår psykiskt dåligt av dessa upplevelser (Ghazizour m.fl., 2015). Som vi tidigare understrukt, menar vi att den här tillvaron kan anses utgöra en långvarig process stressor. Samtidigt är det slående i vårt material – både i intervjuerna och i journalerna – hur "tyst" det är kring asyl- och migrationsprocessen och dess eventuella konsekvenser, såväl för ungdomarna som för uppdraget som sådant. SiS-personalen uppger generellt att man inte har så mycket kunskap om vad som händer eller vad som gäller i asyl- och migrationsprocessen. Denna kunskapsbrist riskerar att ytterligare förstärka maktlöshet och otrygghet för både de placerade ungdomarna och för personalen. Ökad kunskap om barnkonventionen och asylprocessen, vilka lagar och regler som gäller samt aktuell landinformation skulle sannolikt kunna leda till ökad beredskap och utvecklande av nya förhållningssätt för att möta och behandla ensamkommande vid SiS särskilda ungdomshem.

Vad beträffar problem är det dock viktigt att framhålla att det *inte* förhåller sig så att SiS-personal ansåg att alla ensamkommande var felplacerade. Att de som dömts till

sluten ungdomsvård befann sig på särskilda ungdomshem var exempelvis oomstritt. Därutöver fanns också andra som ansågs befinna sig på hemmen på legitima grunder och som man hade verktyg för att kunna hjälpa och behandla. Klart är emellertid att det rådde samstämmighet kring uppfattningen att det fanns en grupp ensamkommande som aldrig borde aktualiserats för en placering, antingen för att de var så traumatiserade att de då behövde annan hjälp, eller för att de inte hade någon problematik som föranledde behandling på SiS. Som lyfts fram tidigare finns också visst stöd för detta i journalmaterialet och i intervjuerna med socialsekreterarna.

Vilka insatser genomförs under placeringen och vilka förutsättningar finns för dessa insatser?

Beträffande de insatser som genomförs för ensamkommande placerade vid SiS särskilda ungdomshem måste det först konstateras att de allra flesta ensamkommande placerades på akutavdelning, och det är kanske därför inte heller helt klarlagt vilket vårdbehov som fanns. De data vi har granskat, intervjuer med socialsekreterare, SiS-personal och ungdomar samt uppgifter från journaler, visar att placeringarna ofta föranleddes av (vad som upplevs vara) en ohållbar situation där ungdomen ansågs utgöra en fara för sig själv eller andra, det vill säga kriterierna för tvångsvård var uppfyllda (omvårdnads- eller skyddsbehov) (Kallenberg, 2016). Han eller hon fungerade inte på öppna boenden, hade gjort upprepade rymningar och/eller utsatt andra (inte sällan HVB-personal) för hot och/eller våld. Att placeringarna föranleddes av en ohållbar och kaotisk situation kanske även kan förklara SiS-personalens dominerande upplevelse av att det sällan finns några tydliga mål eller något tydligt uppdrag till SiS vid placering av en ensamkommande ungdom. En kaotisk och akut situation kanske helt enkelt inte medger tid att formulera klara tydliga mål med placeringen.

Klart är dock att uppdraget till SiS ofta handlar om att ge ungdomen skydd, struktur och upprättande av dagliga rutiner. Våra resultat tyder också på att detta är insatser som genomförs under placeringarna. Ur både intervjuer och journaler framkommer tydligt att insatserna för ensamkommande framför allt handlar om hållande, struktur och att hjälpa ungdomen att komma in i rutiner kring mat och sömn osv. En klar struktur och tydliga ramar är också något som SiS generellt är bra på och som de kan erbjuda oavsett om det finns en klart uttalad målsättning med placeringen eller inte. Den tydliga strukturen (som delvis är ett resultat av tvångsvården i sig) är något som SiS erbjuder och som inte i samma utsträckning finns på öppna boenden. Det går också att utläsa ur vårt material att denna tydliga struktur och detta "hållande" är något som flera ungdomar har behov av. På SiS möter de personal som är vana vid att hantera utagerande ungdomar, personal som står kvar och agerar lågaffektivt. Det ger en möjlighet till trygghet, tillit och förutsägbarhet i vardagen, något som säkerligen är främjande för många ungdomar som befinner sig i en kaotisk livssituation. Våra resultat visar också att de ensamkommande som placeras på SiS ofta befinner sig i en osäker asyl- och/eller migrationsprocess, något som i sig självt kan vara ett typ II-trauma (dvs. en process stressor,

påfrestande livshändelser under en längre tid; se Terr, 1991), och att då mötas av vuxna som står kvar och ger struktur åt vardagen kan underlätta och mildra den kaotiska situationen. Det finns alltså goda förutsättningar för SiS särskilda ungdomshem att erbjuda insatser som handlar om att ge struktur och hållande till ensamkommande. Dock kan man fundera över vad det betyder att dessa ungdomar inte har någon "fungerande vardag" att återgå till, vilket enligt SiS-personal gjorde det svårt att arbeta med dessa ungdomar. Att få hjälp att upprätta en vardag bör idealt även innebära att denna upprättade vardag ska finnas kvar efter utskrivning från SiS. För ensamkommande som skrivs ut från SiS finns ingen normal vardag att återgå till, varför den upprättade vardagen på SiS riskerar att bli en "som om"-tillvaro, en ohållbar "paus" från den obefintliga vardagen utanför SiS. Frågan är hur SiS, utöver att ge struktur och upprätta vardagen, också skulle kunna underlätta för ensamkommande ungdomar att upprätthålla kontakt med familj och andra nära i hemlandet, såväl som att utveckla nya sociala nätverk i det nya landet (Andersson Vogel, 2012).

I vårt material framkommer också att en del ensamkommande får följa den programverksamhet som pågår på avdelningen, och som bland annat innebär gruppsamtal, behandlingsfilmer och diverse övningar med fokus på kriminalitet, droger, sociala relationer osv. Här är SiS-personalen ense om att förutsättningarna för dessa mer behandlande insatser är låga. Deltagande i sådana insatser förutsätter goda svensk-kunskaper och kännedom om hur det svenska samhället fungerar och vilka normer som gäller, något som ensamkommande generellt saknar. SiS uppdrag att hjälpa ungdomarna att fungera inom ramen för de normer som gäller i det omgivande samhället, blir svårt gentemot ungdomar som inte är medvetna om vilka "bärande samhällsnormer" de har brutit mot (Andersson Vogel, 2012). SiS-personalen beskriver därför att det är mycket osäkert vad ensamkommande egentligen kan tillgodogöra sig av dessa insatser. Detta till trots framkommer i vårt material att man sällan arbetar med tolk i dessa insatser, då det anses för otympligt i behandlingsarbetet. I stället försöker man använda samspråkig personal och andra sätt att kommunicera, såsom kroppsspråket, för att underlätta för ensamkommande att kunna ta till sig diverse behandlingsinsatser. Något som ytterligare försämrar förutsättningarna för denna typ av insatser, är det faktum att SiS-personal ger uttryck för att ensamkommande "inte är tillräckligt kriminella eller missbrukande för att vara på SiS". Flera av våra informanter uppger att den problematiken med droger och kriminalitet som ensamkommande bär med sig är lindrigare, och/eller annorlunda än de andra ungdomarna har, och att de därför inte heller är motiverade till någon förändring på dessa områden. Insatser för ensamkommande på SiS som handlar om att "uppnå drogfrihet" eller "komma ifrån en kriminell livsstil" har därför förmodligen små förutsättningar att lyckas, både på grund av att dessa insatser är utformade för ungdomar som pratar svenska och känner till det som många av våra intervjupersoner refererar till som bärande svenska samhällsnormer, men också på grund av att den problematik som ensamkommande bär med sig inte enbart handlar om drogmissbruk och kriminalitet, utan om andra svårigheter som inte minst är migrationsrelaterade.

I flera journaler framkommer att målet med SiS-placeringen är att främja ungdomens fysiska och psykiska hälsa. I intervjuer och journalanteckningar är det dock svårt

att utläsa några insatser som specifikt handlar om att främja ungdomens hälsa, utöver dagliga rutiner kring mat, sömn och inte minst fysisk aktivitet. Även om mat, sömn och fysisk aktivitet är högst centrala för att främja hälsa, förefaller det något förvånande att hälsorelaterade insatser inte dokumenteras och beskrivs tydligare, med tanke på vilka hälsoproblem som finns dokumenterade, inte minst psykisk ohälsa. Som tidigare framhållits kan emellertid insatser som inte dokumenterats i journalerna ha genomförts. Någon form av psykisk ohälsa fanns dokumenterad i 16 av journalerna, med besvär såsom sömnsvårigheter, ångest och suicidförsök, vilket bekräftar en sårbarhet för psykisk ohälsa bland ensamkommande (Socialstyrelsen, 2013; Socialstyrelsen, 2018; Stretmo, 2018; Hagström m.fl., 2018). En majoritet av fokusgruppdeltagarna (SiS-personal) ansåg även att ensamkommande bär med sig trauman som kräver särskild behandling. Här var all SiS-personal enig: om problematiken handlar om trauma är SiS inte rätt instans – sådan behandling kräver annan kompetens än den som finns på SiS. Oavsett om flertalet ensamkommande bär med sig trauman som kräver särskild behandling eller ej, kan det dock konstateras att denna föreställning hos SiS-personalen i sig kan leda till maktlöshet och frustration. I vårt material ser vi att både socialsekreterare och SiS-personal ger uttryck för att SiS inte "har något att ge" till ensamkommande som placeras där. Även om, som våra resultat också indikerar, ensamkommande placeras på SiS delvis på grund av brist på andra alternativ, finns det dock skäl att diskutera vilken syn på trauma som finns inom SiS och socialtjänsten. En del ensamkommande kan ha behov av specialiserad psykiatrisk traumabehandling, men det är sannolikt att de trauman som flertalet ensamkommande bär med sig framför allt kännetecknas av typ II-trauman (Terr, 1991), det vill säga långvariga stressfulla processer, inte minst relaterade till den osäkra asylprocessen. Kompetensutveckling kring stress och trauma, asylprocessen och Sveriges migrationssystem, skulle därför säkerligen främja både SiS-personal och de ensamkommande som placeras vid SiS särskilda ungdomshem.

Särskilda befogenheter

När det gäller användandet av särskilda befogenheter, visar våra resultat att dessa används i lägre utsträckning för ensamkommande jämfört med andra ungdomar. Skillnaderna i användandet av den särskilda befogenheten avskiljning och vårdformen vård i enskildhet är små mellan grupperna, men användningen är något lägre för ensamkommande. Det finns alltså inget som tyder på att avskiljningar skulle vara vanligare för ensamkommande jämfört med andra placerade ungdomar vid SiS, vilket man skulle kunna vänta sig utifrån hur SiS-personalen beskriver risken med de kommunikationsproblem de upplever i vård av ensamkommande. En vanlig uppfattning i våra intervjuer var att kommunikationssvårigheter i kontakt med ensamkommande ökar risken för avskiljningar för den här gruppen, vilket alltså inte bekräftas av den statistik vi tagit del av.

Våra resultat visar också att användandet av kroppsbesiktning, olika drogtester samt vård på låsbar enhet var lägre förekommande för gruppen ensamkommande jämfört med andra ungdomar placerade på SiS. Dessa resultat kvarstår som statistiskt signifikanta även när vi kontrollerat för kön (Padyab m.fl., 2020). Dessa restriktiva åtgärder

används när personalen har skäl att tro att ungdomen använder drogerna eller bär farliga föremål. Att dessa särskilda befogenheter används mer sällan för ensamkommande, stärker därför de resultat som indikerar att ensamkommande kan ha mindre allvarliga problem med droger och beteendeproblem än andra ungdomar som placeras vid SiS särskilda ungdomshem.

Antalet avvikningar var också lägre för gruppen ensamkommande jämfört med andra ungdomar placerade vid SiS särskilda ungdomshem under 2015. Andra studier har däremot indikerat att ensamkommande kan vara särskilt benägna att avvika från boenden och/eller vård vid avslagsbeslut på asylansökan (Barnombudsmannen, 2017). Vi har inga uppgifter på hur stor andel av de 425 ensamkommande som var placerade vid SiS särskilda hem under 2015 som inte hade uppehållstillstånd. Vi vet dock att en majoritet av de ungdomar vars journaler vi granskat, inte hade uppehållstillstånd (minst 16 av 25), och att tio av dessa avvek under placeringstiden. En möjlig förklaring till att ensamkommande placerade vid SiS ändå avviker i lägre omfattning än andra placerade ungdomar skulle kunna vara att de som inte har fått uppehållstillstånd ser tvångsvård som ett möjligt sätt att förlänga sin tid i Sverige. En annan möjlig förklaring till lägre andel avvikningar bland ensamkommande skulle kunna vara bristen på sociala nätverk och platser att ta sin tillflykt till, vilket i sig kan minska benägenheten att avvika.

Reflektioner kring forskningsdesign och metoder

Den här rapporten bygger på ett omfattande empiriskt material som är såväl kvalitativt som kvantitativt till sin karaktär. Vi har i flera avseenden kunnat vissa hur uppfattningar och erfarenheter som framkommit i en källa (t.ex. intervjuer) kunnat få stöd i en annan (t.ex. journaler). På en övergripande nivå ökar detta resultatens trovärdighet. Det bör dock framhållas att den empiriska framställningen inte i alla stycken förmår göra det stora materialet rättvisa; vi lyfter fram mönster, likheter och skillnader men varje enskilt datamaterial skulle också förtjäna mer djupgående analys. Tilläggas kan också att vi, även om vi vinnlagt oss om att redovisa materialet aktör för aktör (eller kategori för kategori), har upplevt vissa svårigheter med att verkligen fånga allas perspektiv. Särskilt har detta märkts i relation till ungdomarna; de intervjuer som genomfördes var av mycket stor vikt men i journalmaterialet framträder ungdomarna via andra aktörers filter, språk och ramar. Slutligen återvänder vi till svårigheten med att rekrytera socialsekreterare till intervjuer. De intervjuer som genomfördes bidrar med ökad kunskap om de skillnader som kan finnas i uppfattningar om motiv, problem och insatser mellan SiS-personal och socialsekreterare, men vårt material kan med fördel jämföras med liknande studier och fortsatta sådana behövs.

Rekommendationer

Vi väljer att avsluta den här rapporten med ett antal rekommendationer som bygger på våra analyser av det tämligen omfattande empiriska materialet. Rekommendationernas syfte är att fungera som inspiration till fortsatt utveckling av SiS arbete med ensamkommande ungdomar. Vi ser därvidlag följande som centralt:

- Att SiS ställer högre krav på socialtjänstens beskrivning av ungdomens problematik och vårdbehov samt att socialtjänsten är mer delaktig i behandlingsplaneringen för ungdomen under placeringstiden på SiS.
- Att samverkan mellan socialtjänsten och SiS också fokuserar på att utveckla en samsyn kring ensamkommandes placering vid SiS vad avser just orsaker, problem och behov. Särskilt viktigt är att aktörerna reflekterar över vad normbrytande beteende innebär i ett heterogent, komplext och globaliserat samhälle.
- Att resurser satsas på kompetensutveckling för SiS-personal kring asyl- och migrationsprocessers negativa konsekvenser för ensamkommande ungdomar.
- Att värdegrundsarbete samt regelbunden och kvalificerad handledning av SiS-personal bör prioriteras för att förstärka ett hälsofrämjande perspektiv.
- Att SiS utarbetar strategier och kompetenshöjande insatser för personal i syfte att bättre kunna beakta ungdomarnas rättigheter så som dessa uttrycks i svensk lagstiftning och i barnkonventionen.

Referenser

- Andersson Vogel, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor. Om ungdomar, kön, klass och etnicitet* [Akademisk avhandling]. Stockholms universitet.
- Andreasen, N. C. (1985). Posttraumatic stress disorder. H. I. Kaplan, B. J. Sadock (Red.), *Comprehensive textbook of psychiatry*, (s. 918–923). Baltimore: Williams & Wilkins.
- Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W: Pearson Australia.
- Bacchi, C. (2012). Why study problematizations? Making politics visible. *Open Journal of Political Science*, 2(1), 1–8.
- Bacchi, C. L., & Goodwin, S. (2016). *Poststructural policy analysis: A guide to practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Barnombudsmannen. (2017). *Ensamkommande barn som försvinner*. Hämtad 2020, 18 maj från https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/publikationer2/rapport_ensamkommande_barn_som_forsvinner_2017.pdf
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Brunnberg, E., Borg, R.-M., & Fridström, C. (2012). *Ensamkommande barn – en forskningsöversikt*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlson, B. E., Cacciatore, J., & Klimek, B. (2012). A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors. *Social Work*, 57(3), 259–269.
- Çelikaksoy, A., & Wadensjö, E. (2016). Hur har de ensamkommande barnen det i Sverige? *Socialmedicinsk tidskrift*, 1, 28–36.
- Collier, L. (2016). Growth after trauma: Why are some people more resilient than others – and can it be taught? *American Psychological Association*, 47(10), 48–53.
- Dahlgren, L., Emmelin, M., & Winkvist, A. (2004). *Qualitative methodology for international public health*. Umeå: Umeå universitet, institutionen för folkhälsa och klinisk medicin.

- Derluyn, I., Broekaert, E., Schuyten, G., & De Temmerman, E. (2004). Post-traumatic stress in former Ugandan child soldiers. *Lancet*, 363, 861–863.
- Derluyn, I., & Broekaert, E. (2008). Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, 319–330.
- Emond, R. (1998). Theorizing childhood. [Review of the book *Theorizing childhood* by A. James, C. Jenks, A. Prout]. *Sociology*, 32(4), 888–891.
- Enell, S. (2015). *Transit i samhällsvården. När unga utreds på särskilda ungdomshem* [Akademisk avhandling]. Växjö: Linneuniversitetet.
- Eriksson, M., Eklund Wimelius, M., & Ghazinour, M. (2018). 'I stand on my own two feet but need someone who really cares': Social networks and social capital among unaccompanied minors for becoming established in Swedish society. *Journal of Refugee Studies*, doi:10.1093/jrs/fey030.
- Eriksson, M., Ghazinour, M., Hanberger, A., Isaksson, J., & Wimelius, M. E. (2014). *Utvärdering av insatser för ensamkommande barn och ungdomar i Umeå 2012–2013: Slutrapport*. Umeå Centre for Evaluation Research, Evaluation Report, June.
- Eriksson, R., von Greiff, K., Backlund, Å., & Åkerlund, E.-M. (2010). Hur ska barnen bemötas? *Invandrare & minoriteter*, 5–6, 35–39.
- Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *Lancet*, 379, 266–282.
- Franzén, A. (2017). *Behandlingsdilemman och identitet på ett särskilt ungdomshem för unga män*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, rapportserien Institutionsvård i fokus, nr 1 2017.
- Freedman, J. (2009). Mobilizing against detention and deportation: Collective actions against detention and deportation of 'failed asylum seekers' in France. *French Politics*, 7, 342–358.
- Ghazinour, M., Hansson, J., Lauritz, L.-E., Padyab, M., Sundqvist, J., Wimelius, M. E., & Ögren, K. (2014a). *Avvisningar och utvisningar av ensamkommande flyktingbarn: Om effektivitet, värdighet och barnens bästa från tjänstemäns och gode mäns perspektiv*. Umeå: Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie 2014, 3.

- Ghazinour, M., Hansson, J., Lauritz, L.-E., Padyab, M., Sundqvist, J., Wimelius, M. E., & Ögren, K. (2014b). *Ensamkommande flyktingbarns återvändande: Om förutsättningar samt centrala aktörers roller och ansvar*. Umeå: Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie 2014, 2.
- Ghazinour, M., Eriksson, M., & Wimelius, M. E. (2019). Ensamkommande barns placering vid SiS särskilda ungdomshem: Vilka placeras, hur mår de och vilka insatser får de? *Socialmedicinsk tidskrift*, (1)2019, 22–37.
- Ghazinour, M., Rostami, A., Eriksson, M., Padyab, M., & Wimelius, M. E. (2020). Are the problems and motives clear enough? A study on the placement of unaccompanied asylum-seeking minors at compulsory care institutions in Sweden. *Journal of Refugee Studies*, doi:10.1093/jrs/feaa067.
- Hagström, A., Hollander, A.-C., & Mittendorfer-Rutz, E. (2018). *Kartläggning av självskaðebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga*. Stockholm: Karolinska institutet.
- Höjjer, C., & Magnusson, E. (2008). *Från asyllhem till eget hem – ensamkommande asylsökande barn*. Utvärderingsrapport från FoU Jämtland, 2008:9.
- Kallenberg, K. S. (2016). *Gränsland. Svensk ungdomsvård mellan vård och straff*. Södertörn doctoral dissertation. Huddinge: Södertörns högskola.
- Kauntiz, C., & Jakobsson, J. (2014). *Ensamkommande flyktingbarn inom SiS – kartläggning av målgrupp och utvecklingsområden*. Statens institutionsstyrelse, 2014-10-17.
- Kaunitz, C., & Jakobsson, J. (2016). Ensamkommande barn och ungdomar placerade inom Statens institutionsstyrelse (SiS). *Socialmedicinsk tidskrift*, 1, 43–52.
- Kohli, R. (2011). Working to ensure safety, belonging and success for unaccompanied asylum-seeking children. *Child Abuse Review*, 20(5), 311–323.
- Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17, 11–21.
- Migrationsverket. (2019). *Asylsökande till Sverige under 2000–2019*. Hämtad 2020, 18 maj från <https://www.migrationsverket.se/download/18.4a5a58d51602d141cf41003/1547203713050/Asyls%C3%B6kande%20till%20Sverige%202000-2018.pdf>
- Norredam, M., Garcia-Lopez, A., Keiding, N., & Krasnik, A. (2010). Excess use of coercive measures among migrants compared with native Danes. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 121, 143–151.

- Padyab, M., Eriksson, M., Ghazinour, M., & Lundgren, L. (2020). Unaccompanied minors and court mandated institutional care: a national registry-based study in Sweden. *Children and Youth Services Review, 109*, 104698.
- Psykologa (2014). *Posttraumatisk utveckling gör dig starkare*. Hämtad 2020, 15 maj från <https://psykologa.se/posttraumatisk-utveckling/>
- Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology, 58*, 307–321.
- Rosenberg, D., Bolin, M., & Drejare, J. (2012). *Som vilket barn som helst*. Kommunförbundet FoU Västernorrland.
- Ryan, D., Kelly, F., & Kelly, B. (2009). Mental health among persons awaiting an asylum outcome in western countries. *International Journal of Mental Health, 38*(3), 88–111.
- Seglem, K. B., Oppedal, B., & Raeder, S. (2011). Predictors of depressive symptoms among resettled unaccompanied refugee minors. *Scandinavian Journal of Psychology, 52*(5), 457–464, doi:10.1111/j.1467-9450.2011.00883.x.
- SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199052-med-sarskilda-bestammelser-om-var_d_sfs-1990-52
- SFS 2005:716 *Utlänningslag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716
- Socialstyrelsen. (2003). *Utmattningssyndrom – stressrelaterad psykisk ohälsa*. Stockholm: Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.
- Socialstyrelsen. (2013). *Ensamkommande barns och ungas behov. En kartläggning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2018). *Kunskapscentrum för ensamkommande barn. Delredovisning 2018*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Statens institutionsstyrelse. (2015). *Ensamkommande flyktingbarn inom SiS*. Hämtad 2018, 5 september från <https://www.stat-inst.se/press/pressmeddelanden-nyheter/2015/ensamkommande-flyktingbarn-inom-sis/>
- Statens institutionsstyrelse. (2016). *SiS har särskilda befogenheter*. Hämtad 2018, 5 september från <https://www.stat-inst.se/press/pressmeddelanden-nyheter/2016/sis-har-sarskilda-befogenheter>

- Statens institutionsstyrelse. (2017). *SiS årsredovisning 2017*. Hämtad 2018, 5 september från <https://www.stat-inst.se/globalassets/arsredovisningar/sis-arsredovisning-2017.pdf>
- Statens institutionsstyrelse. (2018). *Vård av unga – LVU*. Hämtad 2018, 5 september från <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/vard-av-unga/>
- Statens institutionsstyrelse. (2019). *Verksamhetsplan 2019*. Hämtad 2020, 30 mars från <https://www.stat-inst.se/globalassets/verksamhetsplaner/verksamhetsplan-2019.pdf>
- Stretmo, L. (2018). Ensamkommande barn och ungdomar – en kunskapsöversikt. Göteborg: Göteborgsregionens kommunalförbund. Hämtad 2020, 15 maj från <https://goteborgsregionen.se/download/18.6f622625157b5e1c6d0313f6/1476258657706/Ensamkommande+barn+en+kunskaps%C3%B6versikt.pdf>
- Söderqvist, Å., Sjöblom, Y., & Bülow, P. (2014). Home sweet home? Professionals' understanding of 'home' within residential care for unaccompanied youths in Sweden. *Child and Family Social Work, 21*(4), 591–599, doi 10.1111/cfs.12183.
- Tazreiter, C. (2010). Local to global activism: The movement to protect the rights of refugees and asylum seekers. *Social Movement Studies, 9*(2), 201–214.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychology Inquiry, 14*(1), 1–18.
- Terr, L. C. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry, 148*, 10–20.
- UNHCR. (1997). *Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum*. Geneva: UNHCR.
- UNHCR. (2018). *Figures at a glance*. Hämtad 2019, 21 maj från <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- Weaver, H., & Roberts, B. (2010). Drinking and displacement: A systematic review of the influence of forced displacement on harmful alcohol use. *Substance Use & Misuse, 45*(13), 2340–2355.
- Wernesjö, U. (2015). Landing in a rural village: home and belonging from the perspectives of unaccompanied young refugees. *Identities: Global Studies in Culture and Power, 22*(4), 451–467.

- Wigg, U. (2008). *Bryta upp och börja om: Berättelser om flyktingskap, skolgång och identitet* [Akademisk avhandling] Linköping: Linköpings universitet.
- Ybrandt, H., & Nordqvist, S. (2015). *SiS-placerade ungdomars problematik i relation till andra ungdomar*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, rapportserien Institutionsvård i fokus, nr 1 2015.
- Östlund, U., Kidd, L., Wengström, Y., & Rowa-Dewar, N. (2011). Combining qualitative and quantitative research within mixed method research designs: A methodological review. *International Journal of Nursing Studies*, 48, 369–383.

Författarpresentation

Malin Eriksson är socionom, docent i folkhälsovetenskap och professor i socialt arbete vid institutionen för socialt arbete, Umeå Universitet. Hennes forskning handlar övergripande om sociala bestämningsfaktorer för hälsa, social hållbarhet, socialt kapital, och social ojämlikhet i hälsa och livschanser. Hon har de senaste åren bland annat forskat om ensamkommande barns mottagande och etablering i det svenska samhället, socialt hållbara och hälsofrämjande boendemiljöer och förutsättningar för polisära

insatser i så kallade särskilt utsatta områden. Hon har medverkat i flera internationella forskningsprojekt i bland annat Indonesien, Tanzania och Ukraina.

Malin Eklund Wimelius är docent i statsvetenskap vid Umeå universitet. Hennes forskning har bland annat handlat om svensk krisberedskap, våldsbejakande extremism och lokal resiliens, integration och varianter av fred.

Mehdi Ghazinour är socionom, legitimerad psykoterapeut, handledare och lärare i kognitiv beteendeterapi och professor

i socialt arbete vid polisutbildningen, Umeå Universitet. Hans forskning har bland annat handlat om personlighet och psykisk hälsa, trauma och resiliens hos asylsökande ensamkommande barn, våldsbejakande extremism, polisernas hälsa och stresshantering, polisära insatser i så kallade särskilt utsatta områden med

särskilt fokus på psykisk hälsa. Han har medverkat i flera internationella forskningsprojekt i bland annat Malaysia, Sydafrika, Iran och Ukraina. Han har arbetat många år inom vuxen psykiatrisk öppenvårdsmottagning, främst med patienter med diagnosen posttraumatiskt stresssymptom (PTSD) och personlighetsstörningar.

Mojgan Padyab är docent i socialt arbete och verksam vid Institutionen för socialt arbete och Centrum för Demografi och åldrandeforskning (CEDAR) vid Umeå universitet. Hon forskar om social ojämlikhet i hälsa, missbruk samt ensamboendet i Sverige och andra länder främst i Europa. Hon samarbetar med forskare från andra discipliner och i sin forskning använder hon framförallt svenska registerdata.

Under år 2017 var nästan 33 procent av samtliga pojkar placerade på SiS, ensamkommande ungdomar. För SiS innebär gruppen ensamkommande ungdomar nya utmaningar genom språkbarriärer och komplex problematik.

Syftet med rapporten är att bidra till ökad kunskap om på vilka grunder ensamkommande ungdomar placeras på SiS, hur placeringsinsatsen organiseras och om insatserna under placeringen skiljer sig jämfört med insatserna för andra placerade ungdomar. Rapporten fokuserar på följande forskningsfrågor: Vilka motiv ligger till grund för ensamkommande ungdomars placering på SiS? Vilka problem avser en SiS-placering lösa? Finns det skillnader mellan hur olika aktörer uppfattar motiv och problem vid SiS-placering? Vilka insatser genomförs under placeringstiden och hur uppfattas dessa? Skiljer sig användningen av särskilda befogenheter i hanteringen av ensamkommande ungdomar jämfört med andra placerade ungdomar?

Svaren på forskningsfrågorna baseras på intervjuer med SiS-personal, socialsekreterare och ensamkommande ungdomar placerade vid SiS, avidentifierade journaler samt data ur klient- och institutionsadministrativa system (KIA).

Resultaten visar att två övergripande och delvis motstridiga bilder framträder vad gäller motiv för placering av ensamkommande ungdomar på SiS. Å ena sidan finns uppfattningen att ensamkommande ungdomar har en komplex problematik vilket motiverar placering på SiS. Å andra sidan uppfattas en del av de ensamkommande på SiS som felplacerade eller placerade på för vaga grunder. De insatser som ges under placeringen handlar till stor del om att ge struktur, fasta ramar och upprätta en vardag, vilket SiS har goda förutsättningar att lyckas med inom ramen för den strukturerade tvångsvårdsmiljö som erbjuds. Insatser som avser att hjälpa ensamkommande ungdomar att ”uppnå drogfrihet” eller ”komma ifrån en kriminell livsstil” har dock sämre förutsättningar att lyckas inom SiS, då dessa insatser utformas med det svenska språket och ”svenska bärande samhällsnormer” som grund. När det gäller användandet av särskilda befogenheter, visar resultaten att dessa används i lägre utsträckning för ensamkommande jämfört med andra ungdomar.

ISBN 978-91-87053-77-1